

Virpi Kyngäs

HYVÄ VAPAAEHTOISTOIMINTA

Vapaaehtoistoimintaa koordinoivien työntekijöiden käsityksiä vapaaehtoistoinnista ja visioita VARES-keskuksen ihannetulevaisuudesta

**OULUN SEUDUN
AMMATTIKORKEAKOULU**

HYVÄ VAPAAEHTOISTOIMINTA

Vapaaehtoistoimintaa koordinoivien työntekijöiden käsityksiä vapaaehtoistoinnasta ja visioita VARES-keskuksen ihannetulevaisuudesta

Virpi Kyngäs
Opinnäytetyö
Syksy 2011
Kuntoutusohjauksen ja –
suunnittelun koulutusohjelma
Oulun seudun ammattikorke-
koulu

TIIVISTELMÄ

Oulun seudun ammattikorkeakoulu
Kuntoutusohjauksen ja –suunnittelun koulutusohjelma

Tekijä: Kyngäs, Virpi

Opinnäytetyön nimi: Hyvä vapaaehtoistoiminta. Vapaaehtoistoimintaa koor-
dinoivien työntekijöiden käsityksiä vapaaehtoistoinnasta ja visioita VARES-
keskuksen ihannetulevaisuudesta.

Työnohjaaja (t): Sirkka-Liisa Halme

Työn valmistumislukukausi ja –vuosi: Syksy 2011

Sivumäärä: 79 sivua + 1 liite

Opinnäytetyön tarkoituksena on tutkia Oulussa vapaaehtoistoimintaa koor-
dinoivien työntekijöiden kokemuksiin pohjautuvia käsityksiä vapaaehtoistoin-
nasta, siihen liittyvistä käsitteistä. Lisäksi on tarkoitus tutkia heidän näkemyksi-
ään hyvästä vapaaehtoistoinnasta ja VARES-keskuksesta. Tutkimuksen ta-
voite on tuottaa uutta tietoa tulevaisuusvisioinnin avulla vapaaehtoistoinnin
kehittämiseksi ja täydellisen VARES-keskuksen toimintamallin ja organisaation
luomiseksi. Tutkimuksen yhteistyökumppanina on Oulussa ja Oulun seudulla
toimiva VARES-hanke.

Tutkimuksen teoreettisessa viitekehyksessä käsitellään vapaaehtoistoimintaa
hyvinvointi- ja kansalaisyhteiskunnan näkökulmasta. Lähtökohtana on tutkia va-
paaehtoistoimintaa sosiaali- ja terveysalan järjestöjen näkökulmasta käsin, mut-
ta lisänä on myös Suomen evankelis-luterilaisen kirkon diakoniatyön vapaaeh-
toistoiminta. Tutkimus on fenomenologiseen ajatteluun pohjautuva laadullinen
tutkimus. Tiedonhankintamenetelmänä on tutkimuksessa käytetty puolistruktu-
roitua teemahaastattelua sekä tulevaisuuden muistelu –menetelmää soveltaen
ja aineisto on analysoitu teemoittelua soveltaen sisällön analyysillä.

Tulosten perusteella vapaaehtoistoinnalla nähtiin olevan suuri yhteiskunnalli-
nen merkitys ja vapaaehtoistoinnin katsotaan täydentävän julkisen sektorin
palveluita. Lisäksi tulosten perusteella vapaaehtoistoiminta on tärkeänä osana
sosiaalisen pääoman lisäämisessä ja yhteisöllisyyden kasvattamisessa. Haas-
tateltavat työntekijät pitävät tärkeänä, että saadaan luotua alueellinen vapaaeh-
toistoinnin keskus, jonka tehtävänä on organisoida ja koordinoita vapaaeh-
toistoimintaa alueellisesti. Tutkimustulosten perusteella pidettiin tärkeänä uu-
denlaisten rahoitusmallien löytämistä, yhteistyön lisäämistä julkisen sektorin se-
kä muiden vapaaehtoistojoiden kesken. Lisäksi kehittämistä nähtiin olevan
alueellisesti ja valtakunnallisesti vapaaehtoistoinnin koulutuksen yhtenäistä-
misessä sekä vapaaehtoistoinnin käsitteistön yhdenmukaistamisessa ja laa-
tuvaatimusten määrittelemisessä.

Tärkeimpinä johtopäätöksinä voidaan tämän tutkimuksen perusteella todeta, et-
tä vapaaehtoistoiminta on merkityksellistä yksilön ja yhteisön sekä yhteiskunnan
kannalta. Lisäksi tulevaisuudessa täytyy löytää uusia, erilaisia toimintamuotoja
ja –malleja sekä yhteistyökuvioita sosiaali- ja terveydenhuollon kanssa. Vapaa-

ehtoistoimintakeskuksien tehtäviä ja toimintamalleja on hyvä luoda rohkeasti ja laaja-alaisesti. Vapaaehtoistoimintakeskusten yksi tärkeimpiä tehtäviä on yhteiskunnassa valitseviin arvoihin ja asenteisiin vaikuttaminen.

Asiasanat: vapaaehtoistoiminta, vapaaehtoistyö, vapaaehtoisuus, hyvinvointivaltio, kansalaisyhteiskunta, kolmas sektori, kehittäminen

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	6
2 TUTKIMUKSEN TARKOITUS JA TEHTÄVÄ	8
3 VAPAAEHTOISTOIMINTA.....	10
3.1 Vapaaehtoistoiminnan lähtökohdat	10
3.1.1 Sosiaali- ja terveysalan järjestöt.....	14
3.1.2 Evankelis-luterilainen kirkko.....	14
3.2 Vapaaehtoistoiminnan määrittelyä.....	15
3.3 Kuntoutuksen ohjaaja suhteessa vapaaehtoistoimintaan	17
4 VARES-HANKE	19
5 AIKAISEMMAT TUTKIMUKSET	20
6 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN	22
6.1 Tutkimuksen metodologia.....	22
6.2 Tutkimusmenetelmä	23
6.3 Tutkimuksen kohderyhmä ja aineiston hankinta.....	25
6.4 Aineiston analysointi.....	26
6.5 Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys	29
7 TUTKIMUKSEN TULOKSET	31
7.1 Työntekijöiden käsityksiä vapaaehtoistoinnasta	31
7.1.1 Vapaaehtoistojat ja ammattilaiset.....	34
7.1.2 Taloudelliset resurssit	36
7.1.3 Vertaistukitoiminta.....	36
7.1.4 Vapaaehtoistoiminnan edellytykset ja vastuukysymykset	38
7.1.5 Vapaaehtoistoiminnan merkitys ja motiivit	40
7.1.6 Vapaaehtoistoiminnan kehitys ja ajankohtaisuus.....	43
7.1.7 Vapaaehtoistoiminnan piirissä olevia erityiskysymyksiä	45
7.1.8 Ongelmia ja haasteita	45
7.2 Vapaaehtoistoiminnan visiot ja kehittäminen	46
7.2.1 Lapset ja nuoret–tulevaisuuden vapaaehtoistoiminnan siemen?	47
7.2.2 Vapaaehtoistoiminnan ihannetulevaisuuden lähtökohdat	48
7.2.3 Tulevaisuuden vapaaehtoistoiminta.....	49
7.3 VARES-hankkeen ja -keskuksen kehittäminen	52
7.3.1 ”Täydellinen” VARES-keskus.....	53
8 TULOSTEN TARKASTELUA JA POHDINTAA.....	61
8.1 Tutkimusprosessin arviointi	70
LÄHTEET	74
LIITTEET.....	80

1 JOHDANTO

Tänä vuonna vietetään eurooppalaista vapaaehtoistoiminnan vuotta, joten vapaaehtoistoiminta on nyt erityisen ajankohtainen aihe. Vapaaehtoistoiminnalla on merkittävä rooli myös Euroopan Unionissa (Eurooppalainen manifesti 2006). Vapaaehtoistoiminnan merkitys on kasvamassa muun muassa väestön ikäänymisen ja sosiaali- ja terveysalalla tapahtuvien rakennemuutosten seurauksena, huolimatta edelleen voimakkaana vallitsevasta individualismista. Kunta- ja palvelurakennemuutoksessa haetaan uudenlaisia ratkaisuja palvelujen tuottamiseen ja rahoittamiseen. Tavoitteena on toiminnalliseen kokonaisuuteen pohjautuvien kuntien ja yhteistoiminta-alueiden muodostaminen. Nämä muutokset ovat mielenkiintoisia sosiaali- ja terveysalan vapaaehtoisjärjestöjen näkökulmasta. Kuntia kannustetaan lisäämään yhteistyötä kolmannen sektorin toimijoiden kanssa ja käyttämään hyväksi niiden osaamista, kun kunnat vahvistavat ja vakiinnuttavat ehkäisevää toimintaa, kuntoutusta ja kansalaistoimintaa (Pääministeri Jyrki Kataisen hallitusohjelma 2011; Sosiaali- ja terveyspolitiikan strategiat 2015). Mielestäni on paikallaan pohtia, kuinka voimme hyödyntää tulevaisuudessa vapaaehtoistoimintaa osana sosiaali- ja terveysalan sekä kuntoutuksen tukipalveluja.

Viime aikoina uutisissa on ollut jälleen päivittäin esillä talouden taantuminen. Vapaaehtoistoiminnan merkitys kasvoi 1990-luvulla olleen laman myötä, jolloin valtiokeskeisestä hyvinvointipolitiikasta siirryttiin paikallisuutta korostavaan hyvinvointipolitiikkaan. Tuolloin hyvinvointiyhteiskunnan toteutusvastuusta osa siirtyi kansalaisille ja kansalaisten muodostamille järjestöille. (Möttönen & Niemelä 2005, 44 – 47.) Vapaaehtoistoiminnan yhteydessä nostetaan usein esille lisäksi sosiaalinen pääoma sekä yhteisöllisyys.

Vapaaehtoistoimintaa leimaa hajanaisuus; on hyvin erilaisia toimijoita eri sektoreilla, toimintamuotoja on paljon eikä yhtenäisiä toimintamalleja ole. Tutkimusaiheena vapaaehtoistoiminta on laaja-alainen ja haastava. Nylundin ja Yeungin (2005, 23) mielestä vapaaehtoistoiminnan tutkimuksen haaste ja ongelma on

se, että vapaaehtoistoiminnan ilmiötä on vaikea ottaa haltuun, kuvata ja analysoida perinteisen tutkimuksen keinoin.

Kiinnostuin vapaaehtoistoiminnasta toimiessani itse vapaaehtoisena ja ollessani työssä eräissä yhdistyksissä ja järjestöissä ohjaajana sekä kouluttajana. Kuntoutuksen ohjauksen opintojen alkuvaiheessa ajattelin suuntautuvani nimenomaan sosiaali- ja terveysalan järjestöihin töihin. Olen törmännyt usein siihen, että vapaaehtoistoiminnasta on sosiaali- ja terveysalan henkilöstöllä vielä melko vähän tietoa. Olen tutustunut vapaaehtoistoimintaan liittyviin käsitteisiin ja teorioihin kirjallisuuden ja aiheesta tehtyjen tutkimusten avulla. Kirjallisuuden kautta minulle on muotoutunut käsitys vapaaehtoistoiminnan merkityksestä ihmisten hyvinvoinnille. Kirjallisuuteen tutustuessani on myös noussut yhteisesti esille se, kuinka vaikeaa vapaaehtoistoiminnan ilmiön ja siihen liittyvien käsitteiden rajaaminen on. Keväällä 2008 aloitettu VARES-hanke pyrkii vastaamaan osaltaan vapaaehtoistoiminnan haasteisiin Oulussa ja Oulun seudulla. VARES-hanke löytyi opinnäytetyöni yhteistyökumppaniksi ottaessani yhteyttä Oulun Seudun Settlementtiin. Halusin lähteä tutkimaan vapaaehtoistoiminnan parissa työskenteleviä ammattilaisia ja selvittää heidän käsityksiään vapaaehtoistoiminnasta. Tutkimukseni lähtökohtana on tuottaa VARES-hankkeelle tietoa vapaaehtoistoiminnan kehittämisen tueksi.

Tarkastelen vapaaehtoistoimintaa sosiaali- ja terveysalan näkökulmasta, unohtamatta kuitenkaan taustalta kuntoutusta. Yeungin (2002) mukaan urheilu ja liikunta ovat Suomessa suosituin vapaaehtoistoiminnan alue. Jätän urheiluun, liikuntaan ja poliittiseen toimintaan liittyvän vapaaehtoistoiminnan tämän tutkimuksen ulkopuolelle.

2 TUTKIMUKSEN TARKOITUS JA TEHTÄVÄ

Opinnäytetyön tarkoituksena on tutkia Oulussa vapaaehtoistoimintaa kordinoivien työntekijöiden kokemuksiin pohjautuvia käsityksiä vapaaehtoistoinnasta sekä vapaaehtoistoimintaan liittyvistä käsitteistä. Lisäksi on tarkoitus tutkia heidän näkemyksiään hyvästä vapaaehtoistoinnasta ja VARES-keskuksesta. Tutkimuksen tavoite on tuottaa uutta tietoa tulevaisuusvisioinnin avulla vapaaehtoistoinnin kehittämiseksi ja täydellisen VARES-keskuksen toimintamallin ja organisaation luomiseksi.

Valitsemani tutkimusaiheen perusteella otin yhteyttä Oulun Seudun Settlementtiin, minkä kautta yhteistyökumppaniksi löytyi VARES-hanke. Keväällä 2008 aloitettu VARES-hanke pyrkii vastaamaan osaltaan vapaaehtoistoinnin haasteisiin Oulussa ja Oulun seudulla. Tutkimukseni tavoitteena on tuottaa VARES-hankkeelle tietoa vapaaehtoistoinnin sisällön, roolin sekä toimintamallien ja tarpeen kehittämiseksi. Tutkimuksessa tulevaisuuden muistelu -menetelmää soveltaen on pyritty tuottamaan kehittämisideoita VARES-hankkeelle vapaaehtoistoinnin ja VARES-keskuksen kehittämiseksi. Lisäksi tutkimuksen tarkoituksena on lisätä myös muiden vapaaehtoistoinnasta kiinnostuneiden, esimerkiksi sosiaali- ja terveysalan ammattilaisten, tietoutta vapaaehtoistoinnasta.

Oppimistavoitteenani on syventää ymmärrystä vapaaehtoistoinnin monimuotoisuudesta, mitä pidän tärkeänä kuntoutuksen ohjaajan työn kannalta. Kuntoutus ja kuntoutusohjaus ovat perinteisesti kuuluneet sosiaali- ja terveysalan järjestöjen palveluihin ja toimintamuotoihin. Tärkeänä oppimistavoitteenani on myös oppia tekemään tieteellistä tutkimusta.

Opinnäytetyössäni etsitään vastauksia seuraavien kysymysten avulla:

1. Millaisia käsityksiä ja kokemuksia vapaaehtoistoimintaa kordinoivilla työntekijöillä on vapaaehtoistoinnasta?

2. Minkälainen on vapaaehtoistoimintaa koordinoivien työntekijöiden näkemys hyvästä vapaaehtoistoinnasta?
3. Minkälaisena työntekijät näkevät hyvän ja toimivan VARES-keskuksen?

Tarkastelen vapaaehtoistoinnin ilmiötä hyvinvointiyhteiskunnasta, erityisesti sosiaali- ja terveysalan kontekstista käsin. Valitsin vapaaehtoistoinnin parissa työskenteleviä ammattilaisia tutkimusjoukoksi, koska selvitysteni perusteella heidän kokemuksiaan ei ole aiemmin tutkittu vaan tavallisimmin vapaaehtoistoimintaa käsittelevissä tutkimuksissa ovat keskiössä vapaaehtoistointaan osallistuvat tai vapaaehtoistoimintaa saavat ihmiset. Tämän tutkimukseni kaltaista aikaisempaa tutkimusta ei siis tekemäni kirjallisuushaun perusteella ole tehty, vaikka vapaaehtoistoimintaa on jo tutkittu kohtalaisen paljon Suomessakin. Euroopassa ja Yhdysvalloissa, joissa vapaaehtoistoinnalla on pitkä perinne, aihetta on tutkittu laajemmin.

3 VAPAAEHTOISTOIMINTA

Suomalainen hyvinvointivaltio on kehittynyt yhteiskunnallisten liikkeiden, yhdistysten ja valtiollisten instituutioiden vuorovaikutuksessa (Harju, Niemelä, Ripatti, Siivonen & Särkelä 2001, 32). Vapaaehtoistoiminta mielletään yleisesti sosiaali- ja terveysalan järjestöjen toiminnaksi. Sosiaali- ja terveysalan järjestöissä yhdistyy parhaimmillaan palvelukokonaisuus, jossa ammatillinen erityisosaaminen ja vapaaehtoisten mahdollistama arkipäivän tuki, mielekäs tekeminen ja uudet ihmissuhteet yhdistyvät. (Kananoja ym., 2007, 282 – 284.)

3.1 Vapaaehtoistoiminnan lähtökohdat

Vapaaehtoistojen määrä on laskettu olevan kolmannen sektorin piirissä Suomessa lähes 700 000. Tämä tarkoittaa 123 miljoonaa tuntia kansalaisjärjestötyötä ilman palkkaa. Kansalaissektorin arvoksi on laskettu arviolta noin 5 miljardia euroa. Julkista rahoitusta on 1,6 miljardia euroa, josta suurimmat rahoittajat ovat Veikkaus sekä Raha-automaattiyhdistys. (Kaddoura & Laine 2005.) Järjestöbarometrin mukaan sosiaali- ja terveysalalla toimivia rekisteröityjä järjestöjä arvioidaan olevan noin 13 000, joista valtakunnallisia on noin 200 kappaletta (Vuorinen, Särkelä, Peltosalmi & Eronen 2007, 73). Henkilöstömääriltään suurimpia järjestöjä ovat yli tuhannella työntekijällään Invalidiliitto, Suomen Punainen Risti ja Hengitysliitto Heli. Vapaaehtoistoiminnassa on kysymys siis yhteiskunnallisesti merkittävästä alueesta. Pessin (2008) selvityksen perusteella jopa 68 % suomalaisista on valmis auttamaan tulevaisuudessa teoilla, esimerkiksi vapaaehtoistyössä. Koska suomalaisista selvityksen mukaan 37 % osallistuu johonkin vapaaehtoistoimintaan, heissä on siis vielä paljon vapaaehtoistoiminnan rekrytointipotentialia.

Hyvinvointiyhteiskunta muodostuu julkisesta hyvinvointivaltiosta, kansalaisyhteiskunnasta ja dynaamisesta talouselämästä (Möttönen & Niemelä 2005, 3). Hyvinvoinnin perusta luodaan ihmisten omissa lähiyhteisöissä. Kansalaisaktiivisuus synnyttää yhteiskuntaan sosiaalista pääomaa, jolla on terveyttä, toiminta-

kykyisyyttä ja sosiaalisuutta edistäviä vaikutuksia, jolloin se tuottaa konkreettisia taloudellisia hyötyjä ehkäistessään ja vähentäessään sairauksia ja sosiaalisia ongelmia sekä niihin kohdistuvaa palvelutarvetta. (Sosiaali- ja terveystalouden strategia 2015.) Hyvinvointivaltio tarvitsee kansalaisyhteiskuntaa siksi, että elävä ja toimiva kansalaisyhteiskunta tuottaa sosiaalista pääomaa ja sen kautta suoranaisia säästöjä sosiaali- ja terveydenhuollon menoihin (ks. Hyyppä 2002). (Möttönen & Niemelä 2005, 67.)

Kansalaisyhteiskunnalla tarkoitetaan Sosiaali- ja terveysministeriön laatiman kansalaisjärjestötoiminnan strategian (2003) mukaan toimintaa, joka on valtiosta vapaata, jota ohjaavat siihen osallistuvat ihmiset, jossa osallistuminen on vapaaehtoista ja joka ei pyri tuottamaan voittoa. Kansalaisyhteiskunnan instituutionaalinen ydin pohjoismaissa on yleishyödyllinen yhdistys/järjestö. Möttösen ja Niemelän mukaan kansalaisyhteiskunta tarkoittaa kaikkea yhteisöllisyyttä, jota ilmenee ihmisten ja perheiden yksityisyyden ulkopuolella. Se on enemmän kuin pelkkä järjestötoiminta, vaikka järjestötoiminta onkin tärkeä osa sitä. Kansalaisyhteiskunta tarvitsee valtiota ja markkinoita voidakseen lisätä sosiaalista pääomaa, mutta ne ovat tästä näkökulmasta kansalaisyhteiskunnan palvelijoita. (Möttönen & Niemelä 2005, 4.)

Kansalaistoiminnan ajatellaan alkaneen Suomessa jo 1700-luvun lopulla, mutta vuosisadan puolivälin jälkeen Suomessa tapahtui vahva yhteiskunnallinen herääminen, josta suomalainen kansalaistoiminta räjähti kukoistukseensa. Ensimmäiset sosiaali- ja terveysjärjestöt perustettiin jo 1800- ja 1900-lukujen vaihteissa: Suomen Punainen Risti vuonna 1877 ja nykyisiltä nimiltään Suomen Mielenterveysseura vuonna 1897 sekä Hengitysliitto HELI vuonna 1907. Kansanliikkeet ja muu kansalaistoiminta koulivat suomalaisia, loivat kansallistunnetta ja opettivat ihmisiä hoitamaan yhteisiä asioita, jolloin ne olivat yhteiskunnallisessa mielessä luomassa Suomea kansakuntana. Järjestöt, jotka syntyivät 1900-luvun alkupuolella, mm. Mannerheimin Lastensuojeluliitto ja Näkövammaisten Keskusliitto, alkoivat syvän talouslaman ja toisen maailmansodan jälkeen rakentaa yhteiskuntaa. Keskeistä tuolloin järjestöissä oli etu- ja painostusjärjestönä toimiminen vaikeassa tilanteessa olevien ihmisten tarpeiden saamiseksi päätöksentekijöiden tietoon. Sotien jälkeen ovat syntyneet: Invalidiliitto,

Kuulonhuoltoliitto, Lastensuojelun Keskusliitto ja Suomen Syöpäyhdistys. Kansalaistoiminta irtautui 1980-luvulla poliittisiin järjestöihin liittyneistä kytkennöistä, jolloin myös Suomi muuttui individualistisempaan suuntaan. Kansalaistoiminta alkoi 1990-luvulla pirstoutua ja avainsana oli eriytyminen. Viimeisimpinä vuosikymmeninä perustetut uudet järjestöt ja liikkeet ovat laajentaneet kansalaistoimintaa, esimerkiksi luonnonsuojelu- ja ympäristöliike, oma-apuryhmät, eläinaktivismi sekä globalisaation vastainen liike. (Harju 2003, 21 – 33; 2007.)

Sosiaalisen pääoman käsite kuuluu kansalaisyhteiskuntaan (Hyypä 2002, 50). Sosiaalista pääomaa voidaan katsoa syntyvän koko hyvinvointivaltiossa ja keskeiseksi areenaksi nousevat kansalaisjärjestöt (Ruohonen 2003, 46 – 49). Hyypä (2002, 182) tarkoittaa sosiaalisella pääomalla yhteisöllisyyttä ja mainitsee esimerkiksi koulutuksen luovan henkisen pääoman kautta sosiaalista pääomaa. Hyypän johtopäätös on, että terveyden edistämisen painopiste pistäisi siirtää yksilökeskeisestä terveystyöstä tukemaan vapaaehtoista osallistumista seura-, kerho-, ryhmä- ja harrastustoimintaan. Aaro Harjun mukaan vapaaehtoistyö on tietoista osallisuutta. Osallisuudella tarkoitetaan omakohtaisesta sitoutumisesta nousevaa vaikuttamista ja vastuun kantamista. (Harju 2003, 96 – 99.)

Yhteisöt voidaan jakaa julkisoikeudellisiin (valtio, kunta tai kirkko), yksityisoikeudellisiin (yhtiöt, yhdistykset), alueellisiin (kylä, yhdyskunta) tai sosiologisiin ryhmiin, unohtamatta perhe-, työ-, asuin-, lähi- ja paikallisyhteisöjä. Yksi ihmisen perustarpeista on yhteisöön kuuluminen. Kansalaistoiminta on ollut pitkään Suomessa yhteisöllisyyden rakentaja. Sen kautta on synnytetty sosiaalisia verkostoja, edistetty ihmisten välistä vuorovaikutusta ja järjestetty toimintaa. Kansalaistoiminta onkin tulevaisuudessa vahvistamassa ja tuottamassa erilaisia yhteisöllisyyden muotoja. Tähän tarvitaan kuitenkin tietoista kehittämistyötä. (Harju 2003, 70 – 90.) Riitta Särkelän (2001) mielestä suomalainen julkinen sektori tarvitsee rinnalleen vapaaehtoistoimintaa ja kansalaistoimintaa tukevia rakenteita kansalaisten hyvinvoinnin turvaamiseksi.

Kolmannen sektorin määrittelemiseksi ei ole olemassa yhtä tapaa ja synonyymeinä käytetäänkin yleisesti käsitettä vapaaehtoissektori ja epävirallinen

sektori. Matthies käyttää tutkimuksissaan termiä epävirallinen sektori ja tarkoittaa sillä organisoitua kansalaisten toimintaa valtion, markkinoiden ja kotitalouksien ulkopuolella ja käsittää tähän kuuluvaksi sosiaali- ja terveysjärjestöt ja yhdistykset, kirkkojen ja kristillisten järjestöjen sosiaalisen työn, vaihtoehtoisen sosiaalityön projektit, oma-apuryhmät sekä kansalaistoiminnan muodot (työttömien ryhmät, äitiryhmät ym.). Matthies rajaa ulkopuolelle urheilu-, kulttuuri- ja harrastusjärjestöt. (Matthies 1994, 17 – 18). Rönberg tuo kolmannen sektorin määrittelyyn inhimillisemmän ulottuvuuden. Hänen mielestä kolmas sektori on sosiaalinen yhteisö, lähellä ihmistä, jonka toiminta pohjautuu arkisista ja kokemusperäisistä tilanteista omakohtaiseen tietoon ja osaamiseen. Merkittäväksi tehtäväksi on nousemassa vertaistuen antaminen itsensä ja toisten auttamiseksi. Kolmannen sektorin keskeinen periaate on vapaaehtoisuus. (Rönberg 1999, 97 – 98.)

Suurin osa kansalaistoiminnasta tehdään **kansalaisjärjestöissä**, joka on rekisteröity tai rekisteröimätön yhdistys, jolla on säännöt tai toimintanormit, toimintaorganisaatio ja taloudenhoito. Kansalaisjärjestö toimii paikallisesti, alueellisesti ja/tai valtakunnallisesti tietyn, päätetyn tarkoituksen hyväksi. (Harju 2003, 12.) Sosiaali- ja terveysalan järjestöjen toiminta on merkittävä osa kansalaisyhteiskuntaa. Riitta Särkelän (2001) mielestä suomalainen julkinen sektori tarvitsee rinnalleen vapaaehtoistoimintaa ja kansalaistoimintaa tukevia rakenteita kansalaisten hyvinvoinnin turvaamiseksi. Järjestöbarometrin mukaan sosiaali- ja terveysalan järjestöjen keskeisenä funktiona pidetään fyysisen, psyykkisen ja/tai sosiaalisen hyvinvoinnin tukemista tai edistämistä (Vuorinen ym. 2007). Sosiaali- ja terveysjärjestöjen merkitys on siinä, että ne auttavat asianomaisia ja heidän läheisiään sairauden, vamman tai sosiaalisen ongelman ilmetessä, kohtaamaan uuden elämäntilanteen, sen tuomat muutokset ja vaikeudet ja sopeutumaan tai voittamaan ne (Möttönen & Niemelä 2005, 69–72.) Sosiaali- ja terveysjärjestöt voidaan luokitella toimialan mukaan kansanterveys-, lastensuojelus-, vammais-, ja vanhustenhuoltojärjestöihin sekä sosiaalista lomatoimintaa toteuttaviin järjestöihin. Näiden lisäksi toimintaa tehdään työttömien, asunnottomien, ylivelkaantuneiden ja pakolaisten hyväksi. (Kittilä 2008, 709 -710.)

3.1.1 Sosiaali- ja terveysalan järjestöt

Sosiaali- ja terveysalan järjestöissä merkittävässä roolissa ovat tiedonvälitys, harrastus-, virkistys- ja vapaaehtois- ja vertaistoiminta, joihin sisältyvät esimerkiksi avustaja-, vertais- ja tukihenkilö- sekä ystävätoimintaa ja virkistystoiminnan organisointia. (Järjestöbarometri 2007.) Marita Ruohosen (2003, 43) mukaan useimmat nykyisistä valtion tai kuntien hoitamista sosiaalipalveluista ovat syntyneet järjestöjen käynnistämästä toiminnasta. Ruohonen (mts. 45) väittääkin suomalaisen hyvinvointivaltion olevan vapaaehtoistoiminnan tulosta.

Yksittäisten ihmisten ongelmissa virallinen palvelukoneisto ei palvele riittävästi erityisryhmiä. Järjestöjen merkitys on siinä, että ne auttavat asianomaisia ja heidän läheisiään sairauden, vamman tai sosiaalisen ongelman ilmetessä kohtaamaan uuden elämäntilanteen, sen tuomat muutokset ja vaikeudet ja sopeutumaan tai voittamaan ne. Tämä on sosiaali- ja terveysjärjestöjen keskeisen olemassaolon perusidea. Yksilöllisyyden ja yhteisöllisyyden loimet kutoutuvat yhteen: yksilöt tukevat toisia yksilöitä ja yksilö vaikuttaa yhteisöön ja päinvastoin. Erityisen tärkeitä nämä yhteydet ovat tilanteissa, jossa luonnolliset perhe-, suku-, naapuruus-, ystävyys-, työtoveruus- ja muut vastaavat verkostot eivät toimi, niitä ei ole tai ne toimivat tuhoavasti. (Möttönen & Niemelä 2005, 69 – 72.) Järjestöjen vahvuutena on yli sektorirajojen ylittävien tuki- ja palvelukokonaisuuksien kehittäminen monimutkaisiin ja pitkäaikaisiin kriiseihin, joissa realisoituu usein monia riskejä. Kuntoutuksen näkökulmasta perinteisimpiä järjestöjen tarjoamia palveluita ovat erilaiset kuntoutuspalvelut kuten ensitiedon antaminen, kuntoutusohjaus, kuntoutustutkimukset, sopeutumisvalmennus, työkokeilut ja –valmennus, apuvälinepalvelut sekä rintamaveteraanien ja sotainvalidien kuntoutukset ja kuntoutuslaitoshoido. (Kananoja ym., 2007, 282 – 285.)

3.1.2 Evankelis-luterilainen kirkko

Järjestöjen ohella kirkoilla on vapaaehtoistoimintaa ja diakoniaa. Tässä tutkimuksessa tarkoitan kirkolla Suomen evankelis-luterilaista kirkkoa ja sen diakoniatyön sisällä toteutettua vapaaehtoistoimintaa. Sosiaali- ja terveysalan jär-

jestöjen ja seurakunnan vapaaehtoistoiminnan lähtökohdat eroavat toisistaan, mutta niistä löytyy myös yhtäläisyyksiä. (Harju, Niemelä, Ripatti, Siivonen & Särkelä 2001, 7.) Laskutavasta riippuen seurakunnissa toimii liki 200 000 vapaaehtoista. Vapaaehtoinen vastuu toisista on osa kirkon keskeistä arvopohjaa. (Möttönen & Niemelä 2005, 69.) Seurakuntien organisoitu vapaaehtoistoiminta toteuttaa hyvinvointivastuuta työ- ja palvelumuotona pyhäkouluissa, nuorisotyössä ja rippikoululeireillä, varhaisnuorten kerhoissa sekä aikuis- ja diakoniatyössä lähimmäisinä ja tukihenkilöinä, palvelevassa puhelimesta päivystäjinä tai yhteisvastuukeräjinä (Harju ym. 2001, 7, 66.)

Otin kirkon mukaan tutkimukseeni siksi, että kirkolla on pitkä perinne vapaaehtoistoiminnan järjestämisessä ja kirkolla on paljon vapaaehtoistoiminnan osaamista. Lisäksi näkemykseni on, että kirkon diakoniatyöllä on paljon samanlaisia piirteitä sosiaalihuollon (vrt. perhe- ja aikuissosiaalityö) kanssa. Matthies (1994) pitää kirkkoja osana epävirallista sektoria.

3.2 Vapaaehtoistoiminnan määrittelyä

Vapaaehtoistoimintaa käsittelevässä kirjallisuudessa löytyy hieman erilaisia määritelmiä ja ne näyttävät riippuvan siitä, mistä näkökulmasta aihetta tarkastellaan. Vapaaehtoistoimintaa määritellään yleisesti kuitenkin palkattomuuden ja vapaaehtoisen osallistumisen keinoin.

Eskola ja Kurki (2001, 10) ovat määritelleet vapaaehtoistoiminnan vuonna 1997 seuraavasti:

Vapaaehtoistyö on osallistumista vuorovaikutukseen perustuvaan organisoituun auttamis- ja tukitoimintaan, joka tähtää henkisen ahdingon lievittämiseen tai elinoloihin liittyvän puutteen korjaamiseen. Vapaaehtoistyötä ei tehdä taloudellisena yritystoimintana, palkkatyönä eikä erityisenä harjoitteluna, vaan tehtävään valmennusta saaneen auttajan motiivi pohjautuu ajatukseen, että hän voi olla avuksi ja oppii jotakin tärkeää. Myös tällaiseen toimintaan liittyvät tukitehtävät kuuluvat vapaaehtoistyön piiriin.

Euroopan talous- ja sosiaalikomitean lausunnossa (2006/C 325/13) todetaan, että käytännössä ja teoriassa vapaaehtoistoiminta määritellään eri tavoin ja on

vaikea laatia sellaista määritelmää, jossa otettaisiin huomioon vapaaehtoistoiminnan kaikki eri muodot. Jotta vapaaehtoistoiminta luokiteltaisiin vapaaehtoistoiminnaksi, sen on täytettävä EU:n jäsenvaltioissa asetetut kolme perusedellytystä:

1. Vapaaehtoistoimintaan osallistutaan vapaasta tahdosta ja omaaloitteisesti.
2. Vapaaehtoistoinnasta ei makseta palkkaa.
3. Vapaaehtoistoiminnan tavoitteena on toimia muiden kuin oman perheen jäsenten tai vaihtoehtoisesti muiden yhteiskunnallisten ryhmien hyväksi ja hyödyttää tällä tavoin yhteiskuntaa.

Vapaaehtoistoiminnan määritelmiä on paljon enemmän kuin mitä tässä tutkimuksessa voidaan ottaa esille. Tietyt samat asiat toistuvat, mutta tutkiessani kirjallisuuden avulla erilaisia vapaaehtoistoiminnan määritelmiä, huomioni kiinnittyi siihen, että määritelmät on tehty vapaaehtoistoimijan näkökulmasta. Lisäksi myös vapaaehtoistoimintaa selkeytetty siihen liittyvien tehtävien sekä muotojen määrittämisellä, ei niinkään vapaaehtoistoiminnan ilmiön tai sisällön kautta. Erilaisissa määritelmissä korostuivat vapaaehtoistoiminnan omaehtoisuus, vapaaehtoistoimintaan mukaan lähteminen yksilön vapaasta tahdosta ja omaaloitteisesti sekä lähtökohtaisesti palkattomasti. Lisäksi sosiaalinen kanssakäyminen ja vuorovaikutus nousevat tärkeäksi. Vapaaehtoisuuteen liittyvä olennaisesti myös osallistuminen vapaaehtoistoimintaan tavallisen ihmisen taidoin, ilman ammatillista koulutusta. Määritelmistä voidaan myös nostaa vielä tärkeänä oman itsensä kehittäminen ja kasvu sekä oppiminen.

Vapaaehtoisuuden määrittelyä voidaan tarkastella myös toiminnan periaatteiden pohjalta. Sosiaali- ja terveysturvan keskusliiton (1996) mukaan näitä ovat:

ilo toiminnasta, tasa-arvoisuus, vapaaehtoisuus, palkattomuus, tavallinen ihminen, luotettavuus, luottamuksellisuus, suvaitsevaisuus, palvelun tarvisijan ehdoilla, vastavuoroisuus, puolueettomuus, yhteisöllisyys, oikeus tukeen ja ohjaukseen sekä mahdollisuus itsenäiseen kasvamiseen.

Vapaaehtoistoimija on henkilö, joka ilman korvausta on ryhtynyt vapaaehtoistoiminnan periaatteet hyväksyen, toimintaan perehtyen tai koulutusta saatuaan

toimimaan organisoidussa vapaaehtoistoiminnassa (Sovala 1990, 10). Vapaaehtoistoiminnan vastakohtana ajatellaan olevan ammatillisen toiminnan, vaikka suoraviivaisesti näitä ei voi asettaa vastakkain.

Keitä vapaaehtoistoimijat ovat? Suomalaisia on viime vuosina pidetty itsekeskeisinä ja individualistisina. Raha-automaattiyhdistys selvitti juhlavuotenaan 2008 yli kahdelle tuhannelle suunnatun kansalaiskyselyn avulla suomalaisten auttamishalukkuutta. Selvitys osoitti ennako-oletuksen vääräksi, sillä puolet kyselyyn vastanneista auttoivat vähintään kerran kuukaudessa. Näistä 56 % on naisia. Lisäksi selvityksen mukaan kaikki suomalaiset ovat auttaneet joskus. Selvityksessä yllättävänä pidettiin sitä, että nuoret (15 – 35-vuotiaat) ovat avuliain ryhmä ja, että he ovat muihin ikäryhmiin verrattuna valmiimpia auttamaan ventovieraita ihmisiä sekä syrjäytyneitä (huumeidenkäyttäjiä, kaduilla kerjääviä ihmisiä). Nuoret ovat aktiivisimpia lisäksi jokapäiväisen naapuriavun antamisessa. Iäkkäämmät suomalaiset auttavat useimmin vapaaehtoisjärjestöissä ja hyväntekeväisyystyössä. Yllätykseksi nousi myös pääkaupunkiseudun asukkaiden avuliaisuus, vaikka erot eivät olleetkaan suuria. Pääkaupunkiseutulaisien apu kohdistuu erityisesti aktiivisimmin ikäihmisiin. (Pessi 2008.)

3.3 Kuntoutuksen ohjaaja suhteessa vapaaehtoistoimintaan

Kuntoutusohjaajan asiantuntijuus perustuu eri sairaus- ja vamma-ryhmien hoidon ja kuntoutuksen sekä kuntoutumista tukevan palveluverkoston tuntemiseen ja tämän kokonaisuuden hallintaan. Kuntoutusohjaaja tukee pitkäaikaissairasta tai vammaista asiakasta sekä hänen lähiyhteisöään selviytymään paremmin sairautensa ja/tai vammansa kanssa keskustellen, kuunnellen ja rohkaisten. Kuntoutusohjaa kertoo sairastumiseen ja vammautumiseen liittyvistä erityispiirteistä ja niiden vaikutuksista päivittäiseen selviytymiseen. (Kuntoutusohjausnimikkeistö 2003.)

Kuntoutusohjaus on alkanut alun perin vammaisjärjestöjen toimesta, jotka ovat panostaneet mittavasti kuntoutusohjauksen kehittämiseen (Kallanranta & Repo 1995, 257). Vapaaehtoistoiminta ei ole vielä saanut pysyvää asemaa kuntoutusjärjestelmässämme, vaikka se on kuulunut kauan kolmannen sektorin toimintaan, jolla on ollut aktiivinen rooli kuntoutuksen toteuttamisessa.

Kuntoutuksen ohjaaja voi toimia ammattilaisena, esimerkiksi sosiaali- ja terveysalan järjestössä koordinoimassa ja tukemassa vapaaehtoistoimintaa tai ohjaamassa vertaistukea. Monitoimijuuden ja verkostoitumisen avulla ihmisten yksilölliset tarpeet voidaan ottaa huomioon mahdollisimman laajasti kuntoutusprosessin ja/tai –suunnittelun laatimiseksi. Monitoimijuudella tarkoitan julkisen sektorin, yhdistysten ja järjestöjen, seurakunnan diakoniatyön sekä muiden mahdollisten tahojen laajaa ja saumatonta yhteistyötä ihmisten hyväksi. Tällöin julkisen ja kolmannen sektorin yhteistyöllä voidaan kyetä nopeuttamaan prosesseja ja päästä parempaan laatuun, jolloin mahdollisimman joustavan asioiden ja prosessien etenemisen edellytyksenä on myös vapaaehtoistoiminnan kentän perusteellinen tunteminen. Lähes kaikkeen asiakastyöhön, jota tehdään kuntoutuksen ohjauksessa, sisältyy asiakkaan psykososiaalista tukemista. Hinkka, Koivisto ja Haverinen (2006, 23 – 25) esittelevät psykososiaalisen työn yhdeksi sosiaalisen kuntoutuksen työmuodoista. He jakavat psykososiaalisen työn yksilökohtaiseen työhön ja ryhmämuotoiseen toimintaan sekä muuhun psykososiaaliseen tukeen. Muulla psykososiaalisella tuella tarkoitetaan asiakkaiden auttamista motivoinnissa sekä lähinnä yhteisöllisen tuen ja vertaistuen saamisessa, koulutuksessa ja vertaistukitoiminnassa ja tukihenkilötoiminnassa. (emt.) Laajasta osaamisesta on hyötyä, tulee toimimaan kuntoutuksen ohjaajana millä sektorilla tahansa.

4 VARES-HANKE

Tutkimukseni taustaorganisaationa on Oulun Seudun Setlementin hallinnoima VARES-hanke. VARES -hanke tulee sanoista Vapaaehtoistoiminnan ja vertaistuen resurssikeskus -hanke. VARES-hankkeelle on myönnetty rahoitus Raha-automaattiyhdistykseltä vuosiksi 2008 – 2012. VARES-hankkeessa erityisenä mielenkiintona ovat eläköityvät ihmiset sekä nuorten vapaaehtoishalukkuuden tukeminen. VARES-hanke kehittää vapaaehtoistyön koulutusta, työnohjausta ja virkistystä yhteistyössä hankkeessa mukana toimivien kanssa. (www.vareskeskus.fi)

Päämääränä VARES-hankkeessa on luoda Oulua ja Oulun seutua palveleva pysyvä kumppanuuden hengessä toimiva vapaaehtoistoiminnan organisointimalli ja VARES-keskus (vapaaehtoistoiminnan ja vertaistuen resurssikeskus). Pää tavoitteena on kehittää Oulun ja Oulun seudun vapaaehtoistoimintaa niin, että se vastaa mahdollisimman hyvin vapaaehtoistoiminnan tarpeeseen alueella. Hankkeeseen on liittynyt tähän mennessä runsas joukko Oulussa ja Oulun seudulla toimivia tahoja, joiden toimintaan sisältyy vapaaehtoistoimintaa tai joilla on muita yhteyksiä vapaaehtoistoimintaan. (www.vareskeskus.fi)

5 AIKAISEMMAT TUTKIMUKSET

Suomalaista vapaaehtoistyötä/-toimintaa käsittelevän tutkimuksen pioneereja on Matthies, joka on tutkinut muun muassa hyvinvointivaltion ja vapaaehtoisjärjestelmän keskinäisiä suhteita sekä vaihtoehtoista sosiaalityötä ja kirjoittanut lukuisia artikkeleita (1989 – 2008). Pessi (ent. Yeung) on keskittynyt tutkimuksissaan pääasiassa vapaaehtoistoimintaan liittyviin arvoihin, asenteisiin ja vapaaehtoistoimijoiden motiiveihin (esim. 1999, 2002, 2005, 2008). Vertaistukitoimintaan liittyviä tutkimuksia ja opinnäytetöitä on tehty paljonkin.

Kuorilehto ja Kivioja (2000) ovat tutkineet opinnäytetyössään keuhkovammayhdistystä sosiaalisen tuen antajana hengityselinsairaille. Tutkimustuloksen perusteella yhdistyksellä on merkitystä sosiaalisen tuen antajana. Yhdistyksen merkitys tiedon antajana korostui, vaikka kaikkia sosiaalisen tuen muotoja pidettiin lähes yhtä tärkeinä. Kyselyyn vastanneet kokivat saavansa yhdistykseltä emotionaalista tukea, mm. vertaistukea, mutta sairauteen ja sen hoitoon liittyvissä asioissa sekä virkistys- ja kuntoutuspalveluista jäsenet toivoivat saavansa enemmän tietoa yhdistykseltä.

Helminen ja Sormunen (2004) ovat opinnäytetyössään tutkineet vapaaehtoistyötä myös ammattilaisten näkökulmasta. He selvittivät ensikodin työntekijöiden kokemuksia vapaaehtoistyöstä ja sen tuomista eduista ja haitoista. Tutkimuksen kohteena olleen ensikodin työntekijät tekevät yhteistyötä vapaaehtoistoimijoiden kanssa keskimäärin kerran kuukaudessa. Tutkimuksen perusteella ammattilaiset olivat tyytyväisiä vapaaehtoistoimijoihin ja ammattilaiset kokivat vapaaehtoisten tukevan heidän työtään. Haastateltavat ammattilaiset toivoivat, että vapaaehtoisilla olisi enemmän koulutustaustaa ja kokemusta, kyseisessä tapauksessa lastenhoidosta. Ammattilaisten mielestä vapaaehtoistyön avulla ensikodissa kyettiin järjestämään esimerkiksi vapaa-ajantoimintaa. Helminen ja Sormusen tutkimuksessa kielteisiä kokemuksia yhteistyöstä tuli vähän ja kaikkiaan ammattilaiset uskoivat vapaaehtoistyön merkityksen kasvavan tulevaisuudessa.

Mainittakoon myös, että Helsingin kaupungin palvelu- ja virkistyskeskusten kehittämisohjelmaan 2007 – 2010 liittyen Tulikallio ja Malinen (2009) ovat tehneet käsikirjan, minkä tarkoituksena on toimia palvelu- ja virkistyskeskuksien henkilökunnalle työkaluna vapaaehtoistoiminnan suunnittelemiseksi ja toiminnan käynnistämiseksi. Käsikirjan ideat ja toimintamuodot ovat vapaasti käytettävissä.

6 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN

6.1 Tutkimuksen metodologia

Opinnäytetyöni on laadullinen eli kvalitatiivinen tutkimus. Yksinkertaisimmillaan Eskolan ja Suorannan (2005,15) mukaan laadullisella aineistolla tarkoitetaan aineistoa, joka on tekstiä ja jota voidaan kutsua ymmärtäväksi tutkimukseksi. Laadullisessa tutkimuksessa on mukana vaikutteita eri ajattelusuunnista ja tutkimustraditioista eikä se siis noudattele tieteenfilosofisia rajalinjoja. Laadullisen empiirisen ihmistutkimuksen metodologisesta pohdinnasta käydään jatkuvaa keskustelua. Laadullisen tutkimuksen sanasto on voinut muodostua hyvin vaikeasti hallittavaksi asiaan perehtymättömälle ja joskus menetelmät saavat suuremman huomion kuin varsinainen tutkimuksen perusaines. (Eskola & Suoranta 2005, 25–33.) Laadullisessa tutkimuksessa lähtökohtana on todellisen elämän kuvaaminen. Siinä pyritään löytämään tosiasioita kokonaisvaltaisella tavalla, ei niinkään todistamaan olemassa olevia väittämiä todeksi. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2010, 161.)

Laadullisessa tutkimuksessa on erilaisia lähestymistapoja ja metodeja. Jos tutkijan tavoitteena on ihmisen kokemuksen kuvaaminen, menetelmäksi soveltuu tällöin fenomenologinen tutkimus. Fenomenologia on sekä metodi että filosofia. Fenomenologia tarkoittaa suoraan käännettynä oppia ilmiöistä. (Paunonen & Vehviläinen-Julkunen 2006, 152 – 155.) Fenomenologiassa todellisuus näyttäytyy merkityksinä. Ihminen on yhteisöllinen olento, jonka todellisuus on sidoksissa kulttuuriin. Keskeisiä käsitteitä tutkimuksen kannalta ovat kokemuksen, merkityksen ja yhteisöllisyyden (kulttuurisidonnaisuus) käsitteet. Fenomenologiassa hermeneuttinen ulottuvuus tarkoittaa teoriaa ymmärtämisestä ja tulkinnasta. Tutkimus kohdistuu ilmaisuihin ja niihin sisältyviin merkityksiin. Sekä fenomenologisessa että hermeneuttisessa tutkimuksessa on ensin tutkittavasta asiasta oltava esiymmärrys. Tutkimuksen edetessä näitä merkityksiä pyritään reflektoidaan, tematisoimaan ja käsitteellistämään. Fenomenologisessa tutkimuksessa on tärkeää tunnistaa ja tiedostaa ennalta ohjaavat mallit, joilla tutkittavia asioita

pyritään selittämään. Reflektion avulla tällaiset mallit voidaan sulkea pois tutkijan tehdessä tulkintoja aineistosta. (Laine 2010, 34 -35.) Hermeneuttisessa tieteenfilosofiassa puhutaan hermeneuttisesta kehästä, jolla tarkoitetaan dialogia aineiston ja tutkijan tulkinnan välillä. Samantyyppisestä dialogista puhutaan fenomenologiassa portaittain etenevästä tulkinnasta (Laine 2010, 36). Tämä tarkoittaa Vilkan (2005, 148) mukaan sitä, että tutkimusaineistoon palataan aina uudelleen ja uudelleen. Hermeneuttisen kehän kulkemisen ehtona on, että tutkija tuntee tutkittamansa ilmiön asiasisällön ja maailman.

Fenomenologisessa tutkimuksessa tutkija on kiinnostunut ihmisen kokemuksesta siitä ilmiöstä, johon tutkittava on suhteessa. Fenomenologista metodologiaa käyttävän tutkijan on tiedostettava, että tutkittava ja tutkija ovat vapaita antamaan asioille merkityksiä, minkä vuoksi tutkijan tulisi reflektoida koko tutkimuksen ajan omia asenteitaan ja tietoisesti lähestyä aineistoaan ilman ennakkokäsityksiä. Tutkija ei voi kuitenkaan unohtaa tai syrjäyttää aiempia kokemuksiaan tai tietoaan tutkittavasta ilmiöstä. (Paunonen & Vehviläinen-Julkunen 2006, 152 – 155.

Eskolan ja Suorannan (2005, 35) mukaan ihannetapauksessa tutkimuksen aiheen odotetaan olevan kiinnostavan ja monipuolisen tarkastelukulman saavuttamiseksi tutkijalle sopivan etäisen. Heidän mielestä näkemykseen sisältyy yleinen illuusio objektivistisestä tutkimuksesta ja hyvää, mutta silti objektiivista tutkimusta voi tehdä tutkijalle hyvin läheisestikin aiheesta. Objektiiivisuus ja etäisyys syntyvät tutkijan teoreettisesta pohdinnasta, jota voi lisätä käsitteellistyksen ja menetelmien avulla. Objektivismilla Eskola ja Suoranta (2005, 17) tarkoittavat sellaista selittämistä, jossa tutkimuskohdetta katsellaan ulkoapäin puolueettomasti, kun taas objektiiivisuus tarkoittaa sitä, ettei tutkija sekoita omia uskomuksiaan, asenteitaan, arvostuksiaan jne. tutkimuskohteeseen.

6.2 Tutkimusmenetelmä

Erityyppiset haastattelut ovat laadullisessa tutkimuksessa eniten käytettyjä tutkimusaineiston keruumenetelmiä (Puusa & Juuti 2011, 73). Aineistonkeruume-

netelmän avulla kerätään, analysoidaan ja tulkitaan aineistoa, joten menetelmän valintaan vaikuttaa tutkimusongelma ja luonne. Monella eri menetelmällä voidaan tutkia samaa asiaa. (Kananen 2008, 16.)

Haastattelun avulla tutkija voi keskustella ihmisten kanssa ja samalla kerätä tietoa, käsityksiä, mielipiteitä ja uskomuksia. Haastattelu koetaan yleisesti miellyttäväksi menetelmäksi sekä tutkijan että tutkittavien mielestä, mutta se ei ole kuitenkaan ongelmaton. Haastattelu vaatii taitoa, vaikka sitä pidetäänkin helppona. Lisäksi haastattelu ja sen avulla saadun aineiston purkaminen eli litterointi on aikaa vievää. Haastattelun luotettavuutta voidaan myös kritisoida, koska tutkittavilla saattaa olla taipumus antaa sosiaalisesti toivottuja vastauksia. (Hirsjärvi & Hurme 2004, 11 – 12; 35.)

Tämän tutkimuksen aineiston keruumenetelmänä olen käyttänyt puolistrukturoidun ja avoimen teemahaastattelun välimuotoa. Teemahaastattelussa haastattelun aihepiirit eli teemat ovat tiedossa, kun taas avoimessa haastattelussa, joka muistuttaa enemmän keskustelua, tutkittavan vastauksen perusteella muodostuu tutkijan seuraava kysymys. (Hirsjärvi ym. 2010, 209; Hirsjärvi & Hurme 2004, 45 – 47.) Avoimessa haastattelussa haastatteliija voi tarvittaessa yrittää tutkia haastateltavan ajatuksia, mielipiteitä, tunteita ja käsityksiä sitä mukaan kuin ne tulevat vastaan keskustelun kuluessa (Hirsjärvi ym. 2010, 209.) Teemahaastattelussa teemojen käsittelyjärjestyksellä ei ole merkitystä (Vilkkä 2005, 101–102).

Tutkimuksessani on tarkoitus saada tietoa ja kehittämisideoita VARES-hankkeelle vapaaehtoistoiminnan sekä VARES-keskuksen kehittämiseksi. Käytin tutkimuksessani väljästi soveltaen tulevaisuuden muistelu -menetelmää. Tulevaisuuden muistelu –työkalu on alunperin kehitetty ratkaisukeskeiseksi työkaluksi tilanteisiin, joissa ollaan käynnistämässä suunnitteluprosessia tai mietitään strategioita, esimerkiksi moniauttajatilanteissa, kun asiakkaan ja hänen perheensä ympärillä toimii useita huolestuneita tahoja ja halutaan selvyyttä kokonaisuudesta. Tulevaisuuden muistelulla tarkoitetaan dialogista vuoropuhelua. Tulevaisuuden muistelulla saadaan aikaan ”pään sisäisiä dialogeja” ja näkökulmien monipuolistumista. (Terveystieteiden tutkimuskeskus 2009; Tenkanen,

Tuomas 2006, 12.) Käytin tässä tutkimuksessa konkreettisesti tulevaisuuden muistelua pyytämällä haastateltavia kuvittelemaan, millaista hyvä vapaaehtoistoiminta ja täydellinen VARES-keskuksen toiminta on viiden vuoden kuluttua Oulussa ja Oulun seudulla.

6.3 Tutkimuksen kohderyhmä ja aineiston hankinta

Laadulliselle tutkimukselle on ominaista tiedon antajien tai haastateltavien pieni määrä. Laadullisen tutkimuksen tavoitteena on ymmärtää tutkimuskohdetta (Hirsjärvi ym. 2007, 176). Tutkimuskohteena olin kiinnostunut sellaisista ihmisistä, jotka ovat aktiivisesti yhteydessä vapaaehtoistoimintaan, mutta kriteerinä ei ollut vapaaehtoisena toimiminen vaan sellaiset henkilöt, jotka olivat sosiaali- ja terveysjärjestöjen vapaaehtoistoiminnan työntekijöitä, ja jotka omaavat näin syvällisen asiantuntijuuden ilmiöstä. Tähän tutkimukseen haastateltavat on valittu harkinnanvaraisella näytteellä. Koska kiinnostukseni suuntautuu vapaaehtoistoiminnan työntekijöihin, yksinkertaisimmillaan kriteerit täyttävä joukko löytyi VARES-hankkeeseen kuuluvasta VALIKKO-ryhmästä, mikä on vapaaehtoistoimintaa koordinoivien vertaistukeen perustuva työnohjauksellinen ryhmä. Ryhmä on perustettu vapaaehtoisuuden perusteella VARES-hankkeessa yhteistyökumppaneina toimivien yhdistysten/järjestöjen, kaupungin/kuntien ja seurakunnan vapaaehtoistoiminnan työntekijöistä.

Lähetin VALIKKO-ryhmäläisille sähköpostiviestin, jossa esittelin tutkimukseni ja pyysin halukkaita ilmoittautumaan tutkimukseeni haastateltaviksi. Ilmoittautuneita oli ensin 5 henkilöä 17:stä. Yksi viidestä ilmoittautuneesta perui haastattelun, koska emme löytäneet hänen kanssaan yhteistä aikaa. Haastateltavista kolme on Oulussa sosiaali- ja terveysjärjestössä/-yhdistyksessä vapaaehtoistoimintaa koordinoivia tai ohjaavia työntekijöitä. Järjestöjen erityisalut vaihtelevat. Yksi haastateltavista on Oulun evankelis-luterilaisen seurakunnan työntekijä, jonka työnkuvaan kuuluu vapaaehtoistoiminnan koordinoiminen. Oli sattumaa, että haastateltavat ovat erityyppisistä järjestöistä ja evankelis-luterilaisesta kirkosta, mutta uskon eri näkökulmien antaneen tutkimukselle laajempaa perspektiiviä.

Muodostin vapaaehtoistoimintaan liittyvän teorian ja kirjallisuuden ja fenomenologisen lähestymistavan ohjaamana teemoja, jotka muodostivat haastattelurungon (liite 1). Haastattelurungon kysymykset olivat suuntaa-antavia ja käytin niitä haastattelussa soveltaen. Käytän tutkimuksessani puolistrukturoitua ja avoimen haastattelun välimuotoa. Annoin haastateltavien kertoa vapaasti heidän esille ottamista asioista, mutta haastattelurungon avulla pidin keskustelun haastattelutilanteessa tutkimuskysymysten kannalta oleellisissa asioissa. Toteutin haastattelut yksilöhaastatteluina haastateltavien omilla työpaikoilla, haastateltaville sopivaan aikaan. Yhteen haastatteluun varasin aikaa kaksi tuntia, mikä tuli käytetyksi melkein jokaisen haastateltavan kanssa lähes kokonaan. Pyrin luomaan haastatteluun rennon ja kiireettömän ilmapiirin.

6.4 Aineiston analysointi

Usein käytännössä erilaiset analyysitavat ovat kietoutuneet toisiinsa ja harvoin on mahdollista soveltaa vain yhtä tapaa, esimerkiksi tyypittelyn pohjana saattaa olla teemoitteluun perustuva ja tulkinallista lukutapaa vaativa yksinkertainen taulukointi. Analysointitapojen runsaus sisältyy laadullisen aineiston rikkaudeksi, sillä jos yksi tapa ei tunnu johtavan haluttuun suuntaan, voi soveltaa toista tapaa. (Eskola & Suoranta 2005, 160 - 161.)

Laadullisessa tutkimuksessa voidaan ajatella sisällönanalyysin olevan perusmenetelmä, koska useimmat laadullisen tutkimuksen analyysimenetelmät pohjautuvat sisällönanalyysiin. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 91). Sisällönanalyysi on menetelmä, jonka avulla analysoidaan aineistoa systemaattisesti ja objektiivisesti. Sisällönanalyysi sopii myös strukturoimattomalle aineistolle, koska sen avulla etsitään tekstin merkityksiä. Sisällönanalyysin avulla pyritään saamaan tutkittavasta ilmiöstä kuvaus tiivistetyssä ja yleisessä muodossa. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 103 - 104.) Sisällönanalyysin toteuttamiseen ei ole olemassa yhtä oikeaa tapaa ja se voidaankin ymmärtää *väljänä metodisena* viitekehyksenä. Tämä mahdollistaa aineiston tarkastelun monipuolisesti ja sen *toteuttamisessa on tunnistettavissa sekä aineistolähtöisiä että teorialähtöisiä piirteitä*. Eskola ja Suoranta (2005, 81) muistuttavat, että hyvä tutkimus lähtee aina teoriasta ja pa-

laa aina siihen takaisin. Laadullisen tutkimuksen analysoinnissa voidaan puhua myös teoriaohjaavasta analyysistä, jossa voi olla teoreettisia sidoksia tai teoria voi toimia analyysin tukena (Tuomi & Sarajärvi 2009, 96 – 97). Teoriaohjaavassa analyysissä analysointi perustuu aineistoon aivan kuten aineistolähtöisessäkin analyysissä. Teoriaohjaavassa analyysissä tiedostetaan aiemman tiedon olemassa olo, mutta se ei testaa teoriaa vaan auttaa avaamaan uusia ajatuksia. Sisällönanalyysin heikkous on siinä, että järjestetyn aineiston ja sen pohjalta tehdyn kuvauksen perusteella tutkija ei kykene tekemään mielekkäitä johtopäätöksiä, jolloin ne jäävät keskeneräisiksi.

Laadullisen aineiston analyysin on tarkoitus järjestää aineistoa ja täten tuoda uutta tietoa tutkittavasta aiheesta. Aineisto pyritään tiivistämään niin, ettei siitä kadoteta sen sisältämää tietoa. (Eskola & Suoranta 2005, 137.) Haastatteluiden jälkeen aineisto muutetaan tutkittavaan muotoon. Haastattelunauhoitukset kirjoitetaan tekstiksi. Puhtaaksi kirjoittamista nimitetään litteroinniksi. Litterointi voidaan tehdä valikoiden, esimerkiksi teema-alueiden mukaisesti tai koko kerätystä aineistosta. Aineiston käsittely ja analysointi tulisi aloittaa mahdollisimman pian haastatteluiden jälkeen. (Hirsjärvi ym. 2007, 219–220.) Aineisto olisi syytä lukea aluksi mahdollisimman moneen kertaan, jotta se avautuisi alustavasti. On tärkeää tuntea aineistonsa perinpohjaisesti. (Eskola & Suoranta 2005, 151.)

Käytin tutkimuksessani analysoinnin lähtökohtana sisällönanalyysia, jolla tarkoitan karkeasti määriteltynä kirjoitetun tekstin analyysin menetelmää. Lisäksi sovelsin aineiston luokittelussa teemoittelua. Teemoittelu on laadullisen aineiston pilkkomista ja ryhmittelyä tutkimuskysymysten ja aineistosta nousevien aihepiirien mukaan. Koski (2011, 127) puhuu dialogisesta tematisoinnista, jolla tarkoitetaan teoriaan liittyvän ajattelun, aineiston, tutkimuskohteeseen liittyvän tiedon ja aiempien tutkimusten ja tutkijan oman käsityksen keskinäistä vuoropuhelua tulkintoja tehtäessä.

Nauhoitin haastattelut kahdella erilaisella mp3-laitteella varmistaakseni, että ainakin toinen laitteista tallentaa keskustelun, mikäli toiseen nauhuriin tulee vika, ja taatakseni äänen laadun. Haastattelun alussa kysyin haastateltavalta luvan nauhoittamiseen. Kerroin haastattelun aluksi lisäksi tutkimukseni tavoitteet ja

korostin, että pyrin raportoimaan tutkimukseni tulokset siten, että haastateltavia ei pysty tunnistamaan. Yhden haastateltavan kanssa keskustelimme, että kyseinen tavoite ei välttämättä toteudu hänen kohdalla välttämättä muutoin kuin sen osalta, että häntä ei tunnista tutkimuksen tuloksista ja haastattelun lainauksista. Haastatteluiden aikana tein lisäksi muistiinpanoja.

Toteutin kaikki haastattelun muutaman päivän sisällä. Kaikkien haastattelujen jälkeen siirryin litterointivaiheeseen. Purin haastattelut kirjoittamalla ne sanatarvasti tekstinkäsittelyohjelmalla, mutta jätin pois kaikki eleet ja äänenpainot, koska ne eivät olleet tämän tutkimuksen kannalta merkityksellisiä. Kaikkiaan puhtaaksi kirjoitettua tekstiä tuli yhteensä 72 sivua (A4). Litteroinnin jälkeen luin tulostamiani tekstejä useampaan kertaan läpi saadakseni mahdollisimman perusteellisen kokonaiskuvan aineistosta. Vertailin aktiivisesti litteroitua aineistoa tutkimuskysymyksiin ja haastattelurunkoon sekä tein alleviivauksia ja kirjoitin muistiinpanoja alustavista havainnoista.

Sisällönanalyysissa tulee analysointia aloitettaessa määritellä analyysiyksikkö, joka voi olla yksittäinen sana, lauseen osa tai ajatuskokonaisuus. Litteroidusta tekstistä nostetaan tutkimuksen kannalta oleellisia ilmauksia, jolloin voidaan puhua *pelkistämisestä*. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 109.) Tutkimuksessani käytin pelkistämisessä apuna tekstinkäsittelyohjelmaa maalaten ensin litteroiduista aineistosta pelkistetyt ilmaukset eri värein ja sen jälkeen kopioiden ja liittäen ilmaukset numeroiduksi luetteloksi. Tässä vaiheessa aineistot olivat vielä erillään. Sen jälkeen yhdistin kaikki pelkistetyt ilmaukset yhdeksi luetteloksi haastattelurungon mukaisten teemojen alle, mutta lisäsin myös esille nousseita uusia teemoja. Yhdistämisessä eliminoin identtiset ja samaa tarkoittavat ilmaukset. Teoriaohjaavassa sisällönanalyysissä teoreettiset käsitteet tuodaan aikaisemmin ilmiöstä tiedetyn tiedon perusteella (Tuomi & Sarajärvi 2009, 117). Pelkistämisen ja yhdistämisen jälkeen vertasin ilmauksia uudelleen alkuperäiseen aineistoon. Tämän jälkeen jatkoin pelkistettyjen ilmauksien ryhmittelemistä sopiviin teemoihin. Eskola ja Suorannan (2005, 178) mukaan teemoittelu on hyödyllinen menetelmä, mikäli halutaan ratkaista jokin käytännön ongelma. Aineistosta voidaan poimia tutkimuskysymysten kannalta olennaista tietoa, jotka teemoitellaan. Eskola ja Suorannan mukaan teemoittelun avulla saadut tutkimustu-

lokset voivat olla käytännöllisten intressien kannalta hyödyllisiä. Yhdistämisen ja teemoittelun avulla muotoutui lopulta kolme pääteemaa: *Mitä vapaaehtoistoiminta on?* ja *Vapaaehtoistoiminnan visiot ja kehittäminen sekä "Täydellinen" VARES-keskus.*

6.5 Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys

Laadullisessa tutkimuksessa tutkimuksen toteuttamista ja tutkimuksen luotettavuutta ei voi pitää toisistaan erillisinä asioina. Viime kädessä luotettavuuden kriteeri on tutkija itse ja hänen rehellisyytensä. Luotettavuutta arvioidaan koko ajan suhteessa teoriaan, analyysitapaan, tutkimusaineiston ryhmittelyyn, luokitteluun, tutkimiseen, tulkintaan ja johtopäätöksiin. (Vilkkä 2005, 158 – 159.) Laadullisen tutkimuksen luotettavuutta voidaan arvioida joko yleisillä tai eri menetelmiin liittyvillä luotettavuuskriteereillä.

Yleisiä luotettavuuskriteereitä ovat uskottavuus, vahvistettavuus, reflektiivisyys ja siirrettävyys. Uskottavuudella tarkoitetaan sitä, että tutkijan on tarkistettava vastaavatko hänen käsityksensä ja tulkintansa tutkittavien käsityksiä. Tutkimuksen uskottavuuden vahvistamiseksi voidaan käyttää triangulaatiota eli erilaisten menetelmien, tutkijoiden, tietolähteiden tai teorioiden yhdistämistä. Vahvistettavuudella ymmärretään koko tutkimusprosessin kirjaamista siten, että toinen tutkija voi seurata prosessin kulkua pääpiirteissään. Laadullisessa tutkimuksessa tämä on hieman ongelmallista, koska toinen tutkija ei välttämättä päädy saman aineiston perusteella samaan tulkintaan. Refleksiivisyydellä tarkoitetaan sitä, että tutkijan on oltava tietoinen omista lähtökohdistaan tutkimuksen tekijänä ja arvioitava miten hän vaikuttaa aineistoonsa ja tutkimusprosessiin. Siirrettävyydellä tarkoitetaan tutkimustulosten siirrettävyyttä muihin vastaaviin tuloksiin, jolloin tutkijan on annettava riittävästi kuvailevaa tietoa tutkimuksen osallistujista ja ympäristöstä, jotta lukija voi arvioida tulosten siirrettävyyden. (Kylmä & Juvakka 2007, 128.) Puhutaan myös toistettavuudesta, josta voidaan erottaa käytännön toistettavuus ja teoreettinen toistettavuus. Tutkimuskäytännöt ja -teksti eivät koskaan ole yhteneväisiä. Laadullisella tutkimusmenetelmällä tehty tutkimus on

kokonaisuutena ainutkertainen eikä tutkimus koskaan voi olla sellaisenaan toistettavissa. (Vilka 2005, 158 – 159.)

Tässä tutkimuksessa pyrin luotettavuuteen syvällisellä ja laaja-alaisella perehtymisellä aiheeseen sekä mahdollisimman tuoreilla ja tutkimuksen kannalta sopivilla lähteillä. Olen myös kiinnittänyt huomiota sähköisten lähteiden luotettavuuteen. Luotettavuutta tässä tutkimuksessa saattaa heikentää haastatteluiden ja tulosten raportoinnin välillä kulunut pitkä aika, mutta olen pyrkinyt pitämään tuntuman tutkimusaiheeseen ja opinnäytetyöhöni tuoreena lukemalla tutkimusaineistoa säännöllisesti sekä lukemalla vapaaehtoistoimintaan liittyvää kirjallisuutta ja artikkeleita. Tutkimukseni uskottavuuden kannalta on mahdollista kyseenalaistaa valitut tutkimusmenetelmät. Tutkimuksessa saatua aineistoa kertyi paljon ja aiheena vapaaehtoistoiminta on hyvin laaja, joten päädyin soveltamaan aineiston analysoinnissa kahta analysointimenetelmää saadakseni aineistosta tulokset järkevällä tavalla esille. Tutkimuksen uskottavuutta mielestä lisää haastateltavien valikoituminen vapaaehtoistoiminnan ”konkareihin”. Tutkimustulosten siirrettävyyttä tai toistettavuutta arvioitaessa on huomioitava, että laadullinen tutkimus on aina aika-, paikka- ja tilannesidonnainen sekä osaltaan myös tutkijasidonnainen ja näin ollen tulokset eivät ole täysin toistettavissa.

Etiikan peruskysymyksiä ovat hyvän ja pahan sekä oikean ja väärän kysymykset. Eettisesti tutkimuksen tekemisessä edellytetään *hyvää tieteellistä käytäntöä*. Tutkimusaiheen valinta on ensimmäisiä eettisiä ratkaisuja; on pohdittava kenen ehdoilla tutkimusaihe valitaan ja miksi tutkimukseen ryhdytään. (Hirsjärvi ym. 2007, 23 - 24.)

Yleisimmin tutkimusten eettiset kysymykset liittyvät tutkimuskohteisiin eli ihmisiin tai ihmisryhmiin. Peruslähtökohtana tulee olla ihmisarvon kunnioittaminen. Tässä tutkimuksessa aiheena ei ole haastateltavien henkilökohtaiset tai arkaluonteiset asiat. Toki haastateltavia on kunnioitettava ja arvostettava sekä kohdeltava hyvin. Hyvin tärkeä tutkimuseettinen kysymys on myös rehellisyys. Tutkijan on oltava rehellinen sekä itselleen että tekstinsä lukijoille. (Hirsjärvi ym. 2007, 23 – 27.)

7 TUTKIMUKSEN TULOKSET

Haastattelin neljää vapaaehtoistoiminnan parissa Oulussa työskentelevää ammattilaista. Haastattelun aluksi selvitin heidän suhteensa vapaaehtoistoimintaan. Haastateltavien työnkuva on oman järjestön, yhdistyksen tai kirkon diakoniatyön parissa tehtävä vapaaehtoistoiminnan koordinoiminen ja ohjaaminen. Osa haastateltavista toimii myös vapaaehtoistoiminnan kursseilla kouluttajana. Haastateltavilla on useiden vuosien kokemus tehtävässä toimimisesta. Haastateltavista kolme oli lähtenyt kouluttautumaan tai ajautunut ammattilaiseksi jossain määrin oman vapaaehtoistojen tai vertaistuen saamisen kautta. Näin ollen voidaan sanoa, että haastateltavilla on monipuolisesti kokemusta, tietoa ja osaamista vapaaehtoistoiminnasta.

Esitän tämän tutkimuksen tulokset mukaillen haastattelussa käyttämiäni teemoja. Tutkimustuloksissa kuvaan ensin vapaaehtoistoimintaa koordinoivien ammattilaisten näkemyksiä nykyisestä vapaaehtoistoiminnasta ja mitä kaikkea se pitää sisällään. Tulosten toisessa osassa tuon esille haastateltavien näkemyksiä täydellisestä vapaaehtoistoiminnasta ensin yleisellä tasolla ja sen jälkeen VARES-hankkeen kehittämiseksi kuvaan haastateltavien visioiden perusteella täydellistä VARES-keskusta. Kuvaan toisen osan tulokset tulevaisuuden perspektiivissä, asettumalla ihannetilanteeseen, jossa visiot ja kehittämisideat ovat jo toteutuneet.

7.1 Työntekijöiden käsityksiä vapaaehtoistoiminnasta

Haastatteluissa tuli esille, että vapaaehtoistoiminnasta puhuttaessa käytetään eri termejä. Haastateltavat puhuivat sekä vapaaehtoistyöstä että vapaaehtoistoiminnasta ja vapaaehtoistoimintaa tekevästä henkilöstä he käyttivät nimityksiä: vapaaehtoinen, vapaaehtoistyöntekijä ja vapaaehtoistojen. Haastateltavat kertoivat pyrkivänsä puhumaan yleensä vapaaehtoistoiminnasta. Yksi koki, että työ-sanaan sisältyy aina ajatus palkasta. Hänen mielestä vapaaehtoistoiminta ei saa tuntua työltä. Toisen haastateltavan mielestä vapaaehtoistyöllä tarkoitetaan

säännöllistä, usein viikoittain tehtävää toimintaa. Hän kertoi vastaavasti puhuvansa yleisesti vapaaehtoistyöstä.

Kysyttäessä haastateltavilta, mitä vapaaehtoistoiminta heidän käsityksensä mukaan on, he nostivat esille yleisten vapaaehtoistoiminnan määritelmien mukaisia asioita.

en halua sitä omin sanoin määritellä vaan kyllä mä niinkö ajattelen, että tää sosiaali- ja terveysturvan keskusliiton kansiossa tai siinä koulutusmateriaalissa oleva määritelmä aika tavalla kattava

Haastateltavien mukaan vapaaehtoistoimintaa tehdään vapaasta tahdosta ilman palkkaa. Haastattelussa tuotiin esille, että vapaaehtoistoiminta on organisoitua, mutta ei perustu lakisääteiseen toimintaan, jolloin se sulkee pois esimerkiksi luottamushenkilötoiminnan. Haastateltavien mukaan vapaaehtoistoimintaa tehdään tavallisen ihmisen tiedoin ja taidoin eikä mitään erityistaitoja edellytetä. Haastateltavien mielestä vapaaehtoistoiminta on lähtöisin aina joko yksilön tai yhteisön tarpeesta ja vapaaehtoistoimintaan olennaisesti liittyy toiminnan hyödyllisyys yksittäisille ihmisille, jollekin ryhmälle tai myös yhteiskunnalle. Näin ollen vapaaehtoispanos on yhteiskunnan tai jonkin muun järjestelmän apuna.

Haastateltavien mielestä vapaaehtoistoiminta on yksilöitten välistä kanssakäymistä ja vastavuoroista. Haastateltavat pitivät olennaisena, että vapaaehtoistoimintaan liittyy sosiaalisuus ja sosiaaliset verkostot. Vapaaehtoistoimijan jakamisen kannalta pidettiin tärkeänä kokemusta, että toiminta ei ole pelkkää antamista ja toisten auttamista vaan että toiminnasta vapaaehtoinen saa myös itselle jotain. Vapaaehtoistoiminta voi olla pitkäjänteistä ja säännöllistä toimintaa tai tilapäistä keikkailua. Ehdottoman tärkeänä haastateltavat pitivät sitä, että vapaaehtoistoiminta ei saa koskaan täysin korvata sitä, mikä on laissa määritelty ihmisille kuuluvaksi. Haastattelussa nousi useimmiten esille ihmisten auttaminen ja haastateltavien mielestä auttaminen voi kohdentua monenlaiseen toimintaan. Vapaaehtoistoiminnan ei tarvitse olla aina yksittäisten ihmisten auttamista eikä auttamista välttämättä ollenkaan.

jos ajattelisin vaikka jotain luonnonsuojelujärjestöä...sehän auttaa tätä yhteiskuntaa tietyllä tavalla...osa minun ystävistä on mukana jossain kehitysyhteistyössä ja tämmösissä, että paljonhan sitä on semmosta mikä ei mee ihmiseltä ihmiselle vaan tehdään jollekin isommalle yhteisölle hyvää --- tarvitaanhan sitä jazz-yhdistystäkin

Haastateltavat kuvasivat runsaasti erilaisia vapaaehtoistoiminnan muotoja ja tehtäviä. Heidän mielestä vapaaehtoistoiminta voi olla pelkästään kuuntelemista, mutta hyvin useasti se pitää sisällään sananmukaisesti jotakin toimintaa. Perinteisen tukihenkilö-, kaveri- ja ystävätoiminnan, ryhmien/kerhojen ohjaamisen, vanhempaintoimikuntien, yksittäisissä tapahtumissa ja talkoissa auttamisen lisäksi vapaaehtoistoimintana voidaan antaa terveysneuvontaa ja -palveluita. Vapaaehtoistoiminnalla voidaan auttaa syrjäytymisvaarassa olevia lapsia tai nuoria. Yksi tällainen muoto voi olla yksinhuoltajaperheiden lasten tukena toimiva aikuiskaveri, varamummo- tai -pappa tai nuoren kohdalla läksyjen lukukaveri. Tukihenkilö tai vapaaehtoiskaveri voi olla jollekin lapselle tai nuorelle hyvin vahvasti tämän kehitystä ja elämää tukeva asia, minkä avulla lapsi tai nuori voi selvitä aikuisuuteen paremmin.

Evankelis-luterilaisen kirkon diakoniatyössä perinteisiä vapaaehtoistoiminnan muotoja ovat isostoiminta, yhteisvastuukeräys, palveleva puhelin, pyhäkoulut ja lähetystyöhön liittyvät toiminnot. Lisäksi ehkä vähemmän tunnettua toimintaa ovat muun muassa Rauhantervehdys-lehden lukeminen äänikirjaksi ja uusimpana toimintana näkövammaisille tarkoitettut sokkotreffit ja yksinäisten sinkkuililat. Diakoniatyöhön sisältyvää vapaaehtoistoimintaa voidaan tehdä yhteistoiminnassa järjestöjen kanssa. Haastateltavien mukaan vapaaehtoistoimintaan kuuluu lisäksi yhteiskunnallinen kansalaisvaikuttaminen. Vapaaehtoistoiminnassa haastateltavien mielestä tärkeintä on vertaistukitoiminta. Vertaisuuteen liittyy kokemusasiantuntijuus.

Haastateltavien käsityksen mukaan vapaaehtoistoiminta on elämäntapa ja olennainen osa elämää. Vapaaehtoistoimintaa pidettiin sosiaali- ja terveysalaan olennaisesti liittyvänä toimintana. Perinteisinä esimerkkeinä vapaaehtoistoimintaa sisältävistä järjestöistä nostettiin Suomen Punainen Risti ja Mannerheimin Lastensuojeluliitto, jotka ovat Suomen vanhimpia järjestöjä. Vapaaehtoistoimin-

ta on painottunut historiansa alkuvaiheissa vammaisjärjestöihin, mutta on viime vuosikymmeninä laajentunut esimerkiksi lastensuojelutyöhön. Vapaaehtoistoimintaa on haastateltavien mielestä ympärillä niin paljon, että sitä ei aina edes huomata. Yhden haastateltavan mielestä tulevaisuudessa joudutaan kuitenkin tarkentamaan, mitä vapaaehtoisuus tarkoittaa.

7.1.1 Vapaaehtoistoimijat ja ammattilaiset

Vapaaehtoistoimintaan osallistuvia henkilöitä määriteltiin siten, että vapaaehtoistoimija on henkilö, joka satunnaisesti silloin tällöin käy tekemässä jotain vapaaehtoistoimintaa. Vapaaehtoistoimintaa tekeillä vapaaehtoisilla oli myös muita nimityksiä: vapaaehtoinen tukihenkilö, vapaaehtoinen ryhmänohjaaja. Vapaaehtoistyöntekijästä erään haastateltavan käsityksen mukaan puhutaan vastaavasti silloin, kun tehdään jotain, mitä voisi tehdä oikeastikin ammatti-ihminen ja toiminta koetaan vaativana.

Haastateltavien mielestä vapaaehtoistoimintaan osallistuvan ihmisen persoonalla on valtava merkitys ja jokaisella on myös oma persoonallinen tapansa toimia. Haastateltavat kokivat, että vapaaehtoistoimijaksi ryhtyvät tavallisimmin keskiikäiset tai eläkkeelle jäävät aikuiset. Vapaaehtoistoimijat ovat haastateltavien kokemuksen mukaan yleensä hyvin aktiivisia ihmisiä. Samat henkilöt voivat toimia useissa eri tehtävissä järjestöissä tai yhdistyksissä sekä kirkon vapaaehtoistoiminnassa. Vapaaehtoistoimijoita määriteltäessä tuotiin myös esille, että vapaaehtoistoimijat ovat vakuutettu tietyin edellytyksin ja vakuuttamiskäytäntö on kirjavaa. Haastattelussa tuli esille, että vakuutukset hoidetaan järjestelmällisesti ja selkeästi ainakin kirkon diakoniatyön vapaaehtoistoiminnassa.

Vapaaehtoistoiminnassa voidaan käyttää myös ammatillista osaamista hyväksi, esimerkiksi hoitoalan ammattilainen, joka ei ole onnistunut työllistymään, voi pitää ammatitaitoaan yllä vapaaehtoistoiminnan avulla tai jonkin muun erityisalan ammattilainen voi hyödyntää omaa ammatitaitoaan vapaaehtoistoiminnan hyväksi. Myös eläkkeelle jääneet hoitoalan ammattilaiset saattavat haluta hyödyntää ammatillista osaamistaan vielä vapaaehtoistoiminnassa.

Vapaaehtoistoimijoiden tukeminen ja koulutus

Haastateltavien mielestä vapaaehtoistoimijoita uhkaa herkästi uupuminen, jos vapaaehtoistoimintaan osallistutaan vain *hyvää hyvyttään ja velvollisuudentunnosta*. Vapaaehtoistoimijoiden jaksamisen edellytyksenä on, että vapaaehtoiset saavat tukea, monipuolista koulutusta ja työnohjausta. Vapaaehtoistoimintaan mukaan tulevilta henkilöiltä ei edellytetä, että he olisivat käyneet vapaaehtoistoiminnan peruskurssin. Vapaaehtoistoimijoille järjestetään haastateltavien mukaan virkistystä, tukea ja yhteistapaamisia, esimerkiksi kerran vuodessa vapaaehtoistoimijoille saatetaan järjestää teatterissa käynti ja ravintolassa ruokailu. Vapaaehtoistoimijoille korvataan pääsääntöisesti sekä kirkon diakoniatyössä että järjestöissä matkakulut sekä muista vapaaehtoistoimintaan osallistumisesta aiheutuvat kulut.

Haastateltavien mielestä yleisenä toivomuksena on, että kaikki vapaaehtoistoimintaan mukaan lähtevät ihmiset osallistuisivat peruskurssille. Kurssilla käydään läpi vapaaehtoistoiminnan peruseriaatteet, muodot, oikeudet ja vastuut, velvollisuudet (mm. vaitiolovelvollisuus), perusasioita vuorovaikutuksesta ja toisten ihmisten kohtaamisesta, itsetuntemusta ja ihmisten elämänkaarta sekä kriisiteoriaa. Lisäksi kurssilla keskustellaan motiiveista ja käydään läpi mahdollisia eteen tulevia ongelmatilanteita, joihin voidaan etsiä ratkaisuja. Kurssille osallistuvan henkilön ei tarvitse vielä lupautua vapaaehtoistoimintaan mukaan eikä kurssille osallistuminen sido vielä mihinkään. Kurssien ja koulutusten järjestämisessä ei ole toistaiseksi yhtenäistä systeemiä ja vain kirkon diakoniatyön parissa koulutuksella on jo pitkät perinteet. Siellä järjestetään kerran kuukaudessa *”koulutus-sunnuntai”*.

Koulutuksen tarve kasvaa haastateltavien mielestä niin sanotun vaativan vapaaehtoistoiminnan parissa, koska tällaiseen toimintaan ei voi päästä eikä toimia tavallisen ihmisen tiedoin ja taidoin ilman koulutusta. Tietoa ja tukea annetaan perus- ja jatkokoulutuksina. Vaativaa vapaaehtoistoimintaa on esimerkiksi huumetyössä, mutta myös mielenterveys- ja päihdekuntoutuksen piirissä. Näissä koulutus ja tuki on haastateltavien kokemuksen mukaan hyvin priorisoitua ja pitkälle vietyä aina tiedottamisesta lähtien ja kaikkeen toimintaan ulottuen. Yh-

den haastateltavan mukaan huumetyössä tehtävässä vapaaehtoistoiminnassa on eri asioihin omat koulutuksensa ja tietty hierarkiansa.

7.1.2 Taloudelliset resurssit

Suomessa järjestöjen toiminnan rahoittajana on yleisimmin Raha-automaattiyhdistys. Muita rahoittajia haastateltavien mukaan voivat olla Euroopan sosiaalirahasto (ESR), TE-keskukset, kuntaliitokset, sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö, kunnat tai kaupungit tai Lions-järjestöt. Lisäksi koettiin, että urheiluseurat ja esimerkiksi syöpäyhdistykset ja -järjestöt saavat helpommin rahaa yksityisiltä, varakkailta henkilöiltä.

sitte on erikseen nää tämmöset harrastejutut, yhdistykset, mitkä on just urheiluseuroja ja muita, et ne saa hirveästi tukea kaikilta yksityisiltä, varakkailta henkilöiltä ja muilta...syöpäjärjestöillä on valtavat testamenttilahjoitukset

Haastateltavien kokemuksen mukaan välillä tuntuu unohtuvan, että rahaa pitäisi suunnata nimenomaan kuntoutujille eikä niinkään organisaatioiden pyörittämiseen. Mielenterveyskuntoutujien yhdistyksille ja järjestöille koettiin olevan myös vaikeuksia saada taloudellista tukea, koska sen piirissä olevia ihmisiä kohtaan on paljon ennakkoluuloja, jolloin rahallisesti nämä järjestöt koetaan haastattelun perusteella olevan heikoimmassa asemassa. Tulevaisuuden uhkakuvana on Raha-automaattiyhdistyksen rahojen ja suurempien järjestöjen alueuuden priorisointi, mikä tarkoittaa, että avustuksia ollaan siirtämässä jonnekin muualle, minkä seurauksena esimerkiksi aluetoiminta voi loppua. Yhden haastateltavan arvion mukaan joidenkin suurempien sosiaali- ja terveysalan järjestöjen alueuuden kuvaa joudutaan mahdollisesti tällöin miettimään uudelleen.

7.1.3 Vertaistukitoiminta

Vapaaehtoistoimintaan haastateltavien mukaan kuuluu olennaisesti vertaistukitoiminta.

se on kaksi saman asian kokenutta, ketkä pystyy vaihtamaan mielihiteitä siitä asiasta ja tukee tavallaan toinen toisiaan ja tietävät miltä toisesta tuntuu

Haastateltavien mielestä vertaistuen tarve tulee jo siinä, että vapaaehtoistoimijat tarvitsevat toistensa tukea. Vertaistuki yhdistettiin voimakkaasti jaksamiseen ja toivon kokemuksen luomiseen. Yleisesti vertaistukitoiminta yhdistetään mielenterveyskuntoutujiin, syöpään tai muihin vakaviin sairauksiin sairastumiseen tai kriiseihin. Haastateltavien näkemys oli kuitenkin, että kokemuksen ei aina tarvitse olla traumaattinen ja asioita jakamalla ja keskustelemalla ihmiset voivat jaksaa paremmin eteenpäin. Vertaistuen merkitys nähtiin suurena ja samaa kokeneet ihmiset voivat antaa toisilleen määräämättömän arvokasta tukea.

vertaistuen kautta voi olla ainoa mahdollisuus selvitä siitä omasta kriisistään elämään mukkaan

aika syrjässä olis ne kuntoutujat, jos ne ei kävis tämmösissä ja sais sitä vertaistukea

Haastateltavien mielestä vertaistukitoiminnassa on kuntoutuksellisuudella valtava merkitys.

tarvitaan omaa kuntoutumista siitä rankasta tilanteesta mikä on ollut, joten tarvitaan joku paikka, missä ensin itse saa vahvistua ja saada asiat järjestykseen

Vertaistukiryhmissä haastateltavien mukaan on sellaisia henkilöitä, jotka ovat akuutissa kriisissä, mutta myös niitä, jotka ovat jo selvinneet. Vertaistukiryhmää voi myös ohjata palkattu ammatti-ihminen. Haastateltavien mielestä tämä on välttämätöntä erityisesti silloin, jos on hyvin vakavista asioista kysymys. Haastateltavat halusivat muistuttaa, että vertaistukea saaneiden ei kannata kaikissa asioissa ja tilanteissa mitä itselle on tapahtunut ja tapahtuu, lähteä välttämättä vastavuo-roisesti tekemään vapaaehtoistoimintaa.

7.1.4 Vapaaehtoistoiminnan edellytykset ja vastuukysymykset

Vapaaehtoistoiminnan edellytys haastateltavien mielestä on, että sille on tarve ja tilaus olemassa. Vapaaehtoistoimintaa ei voi haastateltavien näkemyksen mukaan alkaa tekemään, jos ihmiselle ei tule ”herätystä, että haluan tehdä tuota”. Haastateltavat kertoivat, että he neuvottelevat vapaaehtoiseksi haluavan henkilön kanssa, mitä henkilö haluaa tehdä ja mitkä ovat järjestön tarpeet ja yhdessä katsovat, kohtaavatko molempien tarpeet. Haastateltavien näkemys oli myös, että järjestöjen ja muiden vastaavien tahojen pitää muistaa ihmisiä rekrytoitaessa, että vapaaehtoistoiminnan pitää oikeasti olla vapaaehtoista.

ei koeteta kaiken maaliman pilipalikonsteilla saaha ihmisiä, jotka pittää houkuttelemalla houkutella, koska ei niistä tuu vapaaehtosia, jotka on oikeesti ja aidosti mukana

Haastateltavat pitivät tärkeänä, että vapaaehtoistoimijoille mahdollistetaan perus- ja jatkokoulutus, tuki ja näillä pitäisi olla myös jatkuvuutta. Haastateltavat kokivat, että joillakin ihmisillä voi olla vaikeaa löytää itselle sopiva vapaaehtoistoiminnan tehtävä, koska kaikilla ei ole sellaista elämänskoulua ja kokemusta takana, minkä perusteella esimerkiksi valinnan voisi tehdä. Eräs haastateltava korosti kuitenkin sitä, että vapaaehtoiseksi alkavalla henkilöllä ei tarvitse olla omaa kokemusta jostain tietystä asiasta voidakseen auttaa toista. Lähtökohta on se, kuten jo aiemmin tässä tutkimuksessa tuli esille, että vapaaehtoistoimintaan lähdetään pääsääntöisesti tavallisen ihmisen tiedoin ja taidoin, ja ainoa, mitä toimintaan lähteminen hieman vaatii, on rohkeus ja uskallus. Lisäksi joihinkin paikkoihin edellytetään täysi-ikäisyyttä ja lasten parissa vapaaehtoistoimintaan osallistuvilta edellytetään rikostaustaselvitys. Kirkon piirissä edellytetään kuitenkin, että vapaaehtoinen on sitoutunut kirkon arvopohjaan ja kuuluu kirkkoon.

vapaaehtoisessa toiminnassa on se ihana asia, et sä voit lähteä kokeileen, mitä se on, kun työpaikkaa sä et voi vaihtaa niinku jatkuvasti

Haastateltavien käsitys oli, että vapaaehtoistoimintaa ei voi tapahtua ilman, että taustalla on organisoitu yhdistys, järjestö tai muu taho. Sillä järjestelmällä, joka

ottaa vapaaehtoistoimijan, on vastuu, mikä alkaa siinä vaiheessa, kun henkilö lähtee johonkin toimijaksi, ja jolloin toimintaa järjestävä taho tekee yleensä sopimukset vapaaehtoistoinnasta.

Erään haastateltavan kokemuksen mukaan lähes jokaisella vapaaehtoistoinnin peruskurssilla on henkilö, jonka elämä ei ole järjestyksessä, ja joka tarvitsee hoitoa. Haastateltavien mielestä aina on ihmisiä, joilla on rajoittunut käsitys ja tieto siitä, mihin he oikeasti pystyvät. Haastateltavien mielestä auttaa ei voi ennen kuin on tasapainossa itsensä tai sairautensa kanssa. Haastateltavat kokevat vaikeaksi varmistaa, että vapaaehtoistoimijaksi pyrkivän henkilön oma elämä on järjestyksessä, ja että hänellä ei ole esimerkiksi alkoholiongelmaa. Tilanteet joudutaan ratkaisemaan tapauskohtaisesti. Vapaaehtoistoinnin kouluttaja voi antaa vinkin tällaisesta henkilöstä järjestävälle taholle.

niin mä voin sanoa, et mieli tarkkaan että minkälaiseen tehtävään, että ainaki semmoseen tehtävään jolleki pariksi, että elä yksin laita mihinkään

Haastateltavat nostivat esille vielä esimerkin hoitoalan ammattilaisen ryhtymisen vapaaehtoiseksi.

voi olla vaikeeta jolleki rautaselle ammattilaiselle vettäytyä tavalliseksi ihmiseksi ja vapaaehtoistoimijaksi, mutta siinähan on nämä vastuukysymykset

Vastuu on aina tällaisissakin tapauksissa ns. julkisella palvelujärjestelmällä ja sen henkilökunnalla. Lisäksi haastateltavien mielestä jokaisella vapaaehtoisella tulisi kuitenkin olla oma etiikka ja moraalit. Mikäli henkilö vapaaehtoisena toimessaan näkee jonkin epäkohdan tai muutoksen ihmisen sairaudessa tai tilassa, niin henkilökunnalle tai viranomaisille pitää tehdä ilmoitus. Esimerkiksi, jos on kysymys vanhuksen voimien ja selviytymisen heikentymisestä. Haastateltavien mukaan vapaaehtoisilla on myös lastensuojeluilmoitusvelvollisuus.

7.1.5 Vapaaehtoistoiminnan merkitys ja motiivit

Haastateltavien mielestä vapaaehtoistoiminnalla on vahva yhteiskunnallinen ja ylläpitävä merkitys.

jos aatellaan kolomatta sektoria elikkä järjestöjä tuottajana niin ilman vapaaehtoistoiminnan määrää ja niitä asioita, mitä kolmas sektori tällä hetkellä tuottaa ja tekkee eri puolilla niin tämä yhteiskunta ei edes pyöris tai vapaaehtoistoiminnan puuttuminen kuormittais niin paljo meidän sosiaali- ja terveystuolien väkeä, että siellä ei riittäisi mitkään budjetit mihinkään

sitä on vaikea selittää, se on niin valtava, jos pystytään näyttämään kuinka ne RAY:n eurot poikii ja kuinka paljon säästetään, ne on nimittäin niin valtavia määriä ja ilman vapaaehtoistoimintaa kaatuis sosiaalitoimet, terveyskeskukset, yleensä tämmöset päivätoimintapaikat, ei ne pärjäis mitenkään näitten ihmisten kanssa

Lisäksi haastateltavien mielestä vapaaehtoistoiminta on merkittävää yhteisöllisyyden kannalta

tukkee ja tuo yhteisölliseltä kannalta lisäpanoksen, syvyyden, jota ei ilman sitä vapaaehtoistoimintaa saada siihen

yhteisöhän rakentuu paljolti yhdessä tekemisestä ja siitä, että pidetään heikoimmista huolta ja silloin, kun pidetään heikoimmista huolta niin kuulutaan samalla johonkin

Kansalaisten yhteenkuuluvuuden ja yksilöiden kannalta vapaaehtoistoiminnalla on myös suuri merkitys. Vapaaehtoistoiminta antaa mahdollisuuden työttömille ja muille työelämästä ulkopuolella oleville ylläpitää elämänhallintaa, pitää päivärhythmiä yllä, sosiaalisia kontakteja tai vaikkapa pitää yllä ammattitaitoa kuten jo aiemmin todettiin. Saatetaan etsiä myös uusia ystäviä ja esimerkiksi uudelle paikkakunnalle muuttavalle ihmisille vapaaehtoistoiminnan kautta voi olla helpompaa tutustua paikkakuntaan ja toiminnan kautta voi muodostua ystäväpiiri. Vapaaehtoistoiminta saattaa antaa ihmisten elämään mielekkyyttä ja sisältöä, kiinnostusta ja tunteen omasta hyödyllisyydestä ja tärkeydestä muille ihmisille. Vapaaehtoistoimintaan osallistuminen voi tehdä *elämän elämisen arvoiseksi*. Maahanmuuttajien kotoutuminen suomalaiseen yhteiskuntaan ja verkostoihin

voi mahdollistua myös vapaaehtoistoiminnan avulla. Vapaaehtoistoiminta voi myös olla esimerkiksi mielenterveyskuntoutujalle kuntoutumisen kannalta todella merkittävä askel.

on paljon ihmisiä, jotka syrjäytyisivät koteihinsa, jos niillä ei olisi mitään mahdollisuutta saada apua ja tukea, minkä ne saavat vapaaehtoisilta

Haastateltavien näkemyksen mukaan vapaaehtoistoiminta toimii myös syrjäytymisen ehkäisynä, koska on aina niitä, joilla ei olisi muuten mahdollisuuksia saada tämänkaltaista apua ja tukea, jolloin he olisivat vaarassa syrjäytyä koteihinsa. Myös joillekin vanhuksille vapaaehtoisen käynti jossakin laitoksessa voi olla viikon kohokohta. Yksi haastateltavista halusi tuoda esille pelkonsa liittyen nuorten aikuisten syrjäytymisen ehkäisemiseen.

nuoret, jotka on tällä hetkellä päälle kahenkymmenen, alle kolmekymppisiä, mitkä ei oo päässeet työelämään, ovat semmonen aikapommi, alle nelkyt vuotiaat miehet vetävät itensä hirteen vielä, kun eivät oo saaneet mitään tehtyä ja päihteiden käytöstä johtuviin ongelmiin tullaan varmaan tarttemaan aivan sairaasti rahhaa kymmenen vuoden sisällä ja näihin ongelmiin tarvitaan vapaaehtosia, esimerkiksi baarivapaaehtosia, ketkä käyvät siellä ja hakevat ne pelaamaan tai jottain

Haastateltavien mielestä vapaaehtoistoiminta antaa paljon vastinetta. Mikäli vapaaehtoisella on motivaatio kohdallaan ja hän on oikeasti lähtenyt sellaiseen vapaaehtoistoimintaan, mitä haluaa tehdä, haastateltavien kokemuksen mukaan vapaaehtoistoiminnasta ihminen voi saada hyvän olon itselle siitä, että on pystynyt olemaan jollekin ihmiselle avuksi. Joidenkin vapaaehtoisten motivaationa on puhdas halu auttaa toista ihmistä tai hyvää yhteiskunnallista asiaa tai palvella yhteisöä ja yhteiskuntaa.

korvaamatonta apua ja todella tarpeellista mitä ei korvaa mikkään, halu auttaa voi olla pyyteetön ja oikea, tosi arvostettavakin tunne

Motiivina voi myös olla velvollisuuden tunto, että heikoimmassa asemassa olevista pitää huolehtia ja tehdä heidän eteensä jotain. Erityisesti uskonnollisen taustan vuoksi voi olla *velvoittava motiivi ja halutaan julistaa evankeliumia teoin.*

Monille ihmisille riittää haastateltavien käsityksen mukaan vapaaehtoistoimintaan osallistumisesta saatu hyvän olon tunne sekä avuksi olemisesta saatu riemu ja ilo. Vapaaehtoistoiminta voi jollekin henkilölle, esimerkiksi nuorelle olla harrastus eikä *kaikkien tarvitse olla potkimassa palloa*. Vapaaehtoistoiminta kuuluu nykyisin joissakin oppilaitoksissa opetus- ja kurssitarjontaan.

opetusharjoittelijat saavat opintopisteitä ja lukiolaiset voi valinnaiskurssina valita vapaaehtoistoimintaa

Haastateltavat kertoivat, että joskus vapaaehtoistoiminnan kautta on voinut aue- ta koko elämän ura, kun vapaaehtoinen on saattanut huomata, että haluaa lähteä opiskelemaan alaa.

yks kolomasosa vahvasti vapaaehtoistoimintaan sittoutuneista ihmisistä lähtee johonki sosiaaalialalle jossain vaiheessa eli vapaaehtoistoiminnalla tehhään sinnekin puolelle tietynlaista palvelusta

Haastateltavat totesivat, että ihmisillä on erilaisia tarpeita ja myös motiiveja. Haastateltavien käsityksen mukaan vapaaehtoistoimintaan lähtemisen motiiveina voivat olla jo aiemmin esille tulleiden motiivien lisäksi mielekkään toiminnan ja tekemisen etsiminen tai henkisen pääoman hakeminen. Haastateltavien mielestä on ihmisiä, jotka ovat niin kiitollisia itselleen saamasta avusta, että he lähtevät vapaaehtoistoimintaan mukaan. Yksi haastateltava toi esille, että joskus tällaiset henkilöt, *”kun ovat itse päässeet auttajiksi, niin ne eivät lähde kulumalakaan toiminnasta”*. Tämän haastateltavan mielestä joissakin tilanteissa, erityisesti jos vapaaehtoisen taustalla on oma sairastumis- tai elämäkokemus, kyseisestä vapaaehtoistoiminnasta voi olla jossakin vaiheessa hyvä irtaantua tai vaihtaa vapaaehtoistehtävää. Haastateltavien mielestä jokainen tarvitsee kiitoksia.

halutaan itselle glooriaa, mutta voi olla ihmisiä, jotka tekkee ihan pyyteetöntä työtä, ilman kiitosta, mutta ihmisissä on se pieni piirre, että jos minut etes huomattais ja kiitettäis siitä, mitä oon tehny ja silläkin on merkitys

7.1.6 Vapaaehtoistoiminnan kehitys ja ajankohtaisuus

Yksi haastateltava kertoi, että aikoinaan ei puhuttu vapaaehtoistoiminnasta. Ennen naapuriapu ja talkootyö ovat vastanneet nykypäivän vapaaehtoistointaa.

sitähän on ollu jo silloin ammoisina aikoina, ihan luonnostaan syntyny se naapuriapu ja kaikki tämmöset, että jollaki kylässä ollu katto rikki niin porukka on kuullu, että katto rikki ja kaikki lähtee korjamaan

Vapaaehtoistointa kuuluu yleisesti kolmanteen sektoriin, johon haastateltavien mielestä kuuluvat sosiaali- ja terveysalan järjestöt sekä kyseisten järjestöjen kanssa yhteistyötä tekevät tahot, jotka eivät ole virallisia tahoja vaan toimivat niin sanotusti rajavyöhykkeellä.

Haastateltavien mielestä yhteiskunnalliset muutokset ovat vaikuttaneet vapaaehtoistoiminnan järjestäytyneenpään ja laajempaan nousuun sekä näkyvyyteen. Haastateltavat kokevat vapaaehtoistoiminnan näkyvyyden alkaneen jo 1990-luvulla olleen laman seurauksena.

mutta tämmösen tavallisen ihmisen vapaaehtoistointa niin varmaan on vasta nyt kymmenen vuoden aikana heränny ja nyt ihan selvästi joka puolella Suomea tulee näitä...näinhän se on, että tää lama mikä oli sillon 90-luvulla niin sillonhan se kans nousi

Haastateltavien mukaan vastaava tilanne on nähtävissä nyt uudelleen. Haastateltavien mielestä 1990-luvun seurauksena aiheutunut perheiden ja nuorten pahoinvointi näkyy nyt. Yhden haastateltavan mukaan erityisesti mielenterveysyhdistykset on tuotu esille vasta hyvin lyhyessä ajassa. Mielenterveyspuolen vapaaehtoistoiminnan nousuun katsotaan vaikuttaneen julkisen sektorin mielenterveyspalvelujen heikentyminen. Haastateltavien näkemys oli, että joka puolella yhteiskunnassa mennään julkisissa palveluissa huonompaan suuntaan, jolloin tarvitaan vapaaehtoistoiminnan tarjoamia tukitoimia.

Toisaalta vapaaehtoistoiminnan tulevaisuudessa haastateltavat näkivät uhkavia. Heidän mielestä yleinen välinpitämättömyys ja suvaitsemattomuus ovat

lisääntyneet voimakkaasti. Lisäksi ihmiset haluavat koko ajan vähemmän sitoutua.

sehän on hiipumassa oleva voimavara...koko ajan vähenemässä ja ihmiset haluaa koko ajan vähemmän ja vähemmän sitoutua..valinpitämättömyyshän on mielettömästi lisääntynyt ja sen myötä sit kaikki erilaiset ilmiöt...saattaa olla peruskoulun yläasteella niin ihmisiä, jotka aattelee tietyistä asioista kielteisesti ja tuota, kuitenkin tässä maailmassa kaikilla on niinku vapaus olla ja elää semmosina kuin on...se voi olla rasismia, se voi olla vammaisiin kohdistuvaa syrjintää

nuorethan ne on suvaitsemattomimpia tänä päivänä...se tehtiin se kiva tutkimus, että ketä ei oteta naapureiksi

Haastateltavat kokivat vapaaehtoistoiminnan olevan tällä hetkellä hiipumassa olevan voimavaran, kun jossain vaiheessa vapaaehtoistoiminnan kursseille ja yhdistysten ja järjestöjen vapaaehtoisille tarkoitetuille leireille oli niin paljon tuloja, että kaikkia ei edes pystytty ottamaan mukaan. Toisaalta lähitulevaisuudessa suuren ikäluokat jäävät eläkkeelle, joten potentiaalisia vapaaehtoistoimijoita voi olla odotettavissa.

Positiivisena asiana haastattelussa tuotiin esille esimerkiksi kaupungin kotihoidossa ja –palvelussa tapahtuneen muutoksen yhteistyöhalukkuuteen. Aiemmin kotihoidossa ja –palvelussa oli ollut varauksellisuutta ja pelkoa siitä, että vapaaehtoistoiminta aiheuttaa lisätöitä. Nykyisin Oulun kaupungin edustajien kanssa on säännöllisiä tapaamisia. Toisaalta koettiin, että vapaaehtoistoiminta on vielä hyvin tuntematonta julkiselle sektorille päin. Oulun kokoisessa kaupungissa ja jopa sosiaali- ja terveysalan ammattilaisissa sekä alan oppilaitoksissa on paljon ihmisiä, jotka eivät edelleenkään tiedä, mitä vapaaehtoistoiminta on ja miten vapaaehtoistoimintaan voisi osallistua.

pitäis olla semmonen niinku meissä ihmisissä perusrakennettu asia, että me halutaan elää toistemme kanssa ja auttaa toisiamme ja sehän on tällä hetkellä hukassa

7.1.7 Vapaaehtoistoiminnan piirissä olevia erityiskysymyksiä

Haastattelussa nousi esille, että mielenterveysalan ja kirkon diakoniatyön vapaaehtoistoiminnassa on selkeitä erityispiirteitä muihin tahoihin verrattuna. Ensinnäkin kirkon asema katsottiin sijoittuvan kuntien ja kaupunkien tai lakisääteisen toiminnan ja vapaan järjestötoiminnan välimaastoon. Kirkon paikkaa vapaaehtoistoiminnan kentällä ei pysty määrittelemään selkeästi, koska se ei ole kolmatta sektoria kuten järjestöt. Evankelis-luterilaisen kirkon diakoniatyö sisältää samoja tehtäviä ja samanlaista vapaaehtoistointaa, mitkä ovat myös järjestöjen ydintä. Diakoniatyö ulottuu lähes kaikille alueille ihmisten elämänkaareissa. Järjestötahoja edustavat haastateltavat kokivat, että uskonnolliset vaikumukset tulee huomioida vapaaehtoistoiminnassa eri tahojen välisessä yhteistyössä ja yksittäisten ihmisten, niin vapaaehtoistojien kuin vapaaehtoistoiminnan kautta apua/tukea saavien, kohtaamisessa. Myös nykyään eri kulttuurien omat erityispiirteet tulee huomioida samoin.

Haastateltavien mielestä eri potilasjärjestöillä ja -yhdistyksillä on oma merkityksensä, mutta niissä on myös eriarvoisuutta, joka voi näkyä monella tavalla, esimerkiksi taloudellisten resurssien saamisessa. Mielenterveyshäiriöihin ja mielenterveyskuntoutujiin arvioidaan liittyvän vieläkin ennakkoluuloja. Mielenterveysvauruksista pitkään kärsivien kuntoutujien ulkoisessa olemuksessa tai käytöksessä saattaa olla poikkeavaa.

*nämä ihmiset eivät oo hirveen haluttuja ihmisiä...
mielenterveyskuntoutujiin ei oo varmaan helppo saada rahoitusta muualta...ne on ikääntyneitä kuntoutujia, minkä ulkonen olemus ei välttämättä oo semmonen tai sitten se käytös on niin poikkeavaa...eivät oo kauheen mediaseksikkäitä...näissä riveissä lähelle on kehitysvammaiset..ne mä niinku rinnastaisin siihen, että on oikeesti ne semmoset tarpeen saajat*

7.1.8 Ongelmia ja haasteita

Haastateltavat toivat esille myös vapaaehtoistoiminnan pariin liittyviä ongelmia ja haasteita. Järjestöissä haastateltavien kokemuksen mukaan saattaa olla jonkin vallon käyttöä ja *pyrkyryyttä*. Haastateltavien käsityksen mukaan vapaa-

ehtoistoiminnan vihollinen on kilpailu ja se vie voimia. Vapaaehtoistoiminnan parissakin näkyy vallanhimo ja itsekeskeisyys. Esimerkkinä haastateltavat mainitsivat urheiluseurat, koska niissä näkyy erityisesti se, että halutaan päästä vain johtopaikoille.

jokainen tuijottaa ommaan nappaansa ja ommiin ihmisiinsä, jotta ne sais parhaan mahdollisen tuen ja tänä päivänä on paljon hienoja projekteja, mutta niissä todellisuus on hävinnyt, on isoja, missä on hirmu paljon työntekijöitä niin kenenkään ei oikeestaan tartte ottaa vastuuta mistään

on kahdenlaista kilpailua: semmoista joka luo myös iloa ja antaa voimia, onnistumisen iloa, se voi olla myös keskinäistä kisaa, enemmän itsensä voittamisen makua olemassa.

Lisäksi haastateltavien kokemus on, että meissä ihmisissä saattaa olla epäluuloisuutta, joka näkyy myös vapaaehtoistoiminnan parissa.

katteus ja epäluulo, että homma on luotettava ainoostaan sitte kun se osoitetaan luotettavaksi.....meidän asenteissa ihmisiä kohtaan on, että ihmiset ovat niin luotettavia kun ne haluavat heidän olevan

Haastateltavilla oli huoli siitä, että mikäli vapaaehtoistoiminta laajenee ja kasvaa, saattaa olla haasteellista vetää rajaa vapaaehtoistoiminnan ja ammattityön välille, erityisesti hoitoalalla. Haastattelussa haluttiin nostaa esille pelko siitä, että vaikka vapaaehtoistoiminta ei saa vähentää palveluita, jotka ovat julkisen sektorille määrättyjä, ja mitä ihmiset saavat yhteiskunnalta, silti näin saattaa tapahtua joissakin tilanteissa, jossa vapaaehtoistoiminta on tiivistä.

7.2 Vapaaehtoistoiminnan visiot ja kehittäminen

Sivistyssanakirjan mukaan visio tarkoittaa näkemystä, tulevaisuudentavoitetta. Arkikielessä visiolla voidaan tarkoittaa myös unelmaa. Eräs tapa innostaa ihmisiä visiointiin on pyytää heitä luomaan tarina. Käytin tässä tutkimuksessa visioinnin mahdollistamiseksi soveltaen tulevaisuuden muistelu -menetelmää, minä avulla sain mielestäni haastateltavat vapaasti kertomaan ikään kuin tarinana näkemyksiään ihannevapaaehtoistoiminnasta. Erityisesti pyytäessäni haastatel-

tavia kuvittelemaan täydellistä VARES-keskusta, haastateltavat innostuivat visioinnista.

7.2.1 Lapset ja nuoret – tulevaisuuden vapaaehtoistoiminnan siemen?

Haastateltavien mielestä nuorten ottaminen mukaan vapaaehtoistoimintaan olisi siemen vapaaehtoistoiminnan jatkuvuudelle.

lapsista ja nuorista pitää lähteä sen kehittymisen, että se sitten tulisi pysyväksi

Haastattelussa tuli esille, että peruskoulussa pitäisi olla ihmisyyteen ohjaamista ja opetusta hyvyyteen. Peruskoulussa alaluokilta lähtien voisi jo olla vapaaehtoistoiminnan peruskurssi.

mun mielestä vapaaehtoistoiminnan joku peruskurssi tai perusopetukset pitäis olla tuolla peruskoulussa jo mukana...niinku opetettais niille lapsille jo silloin, että tässä maailmassa voi tehdä jotakin hyvää toisille ilman, että saa siitä kauheesti palkkaa ja et siitä voi saada itelle sen hyvän mielen...jos katot tämän päivän nuoria ja meet kysymään, niin ne buuaa jos pyytää niitä jonnekin vapaaehtoistoimintaan

Myöhemmin vapaaehtoistoiminnan koulutusta olisi myös lukioissa ja ammatillisissa oppilaitoksissa joko vapaavalintaisena opetuksena tai johonkin pakolliseen kurssiin sisällytettynä. Toisaalta haastateltavien mielestä nuorten olisi hyvä olla täysi-ikäisiä, kun tähdätään auttamisammattiin. Vapaaehtoistoiminnasta voisi olla apua nuorten ammatillisessa kasvussa sosiaali- ja terveydenhuoltoalan ammatteihin, koska 16-vuotiaalla erään haastateltavan mielestä ei ole elämäkokemusta eikä näin ollen valmiuksia kohdata vakavia asioita ja toimia mahdollisesti myös kriisiauttajana.

7.2.2 Vapaaehtoistoiminnan ihannetulevaisuuden lähtökohdat

Haastateltavien mielestä vapaaehtoistoiminnassa pitää saada jotakin muutosta aikaan. Tällä hetkellä järjestöt ja yhdistykset kärsivät jäsentappiota ja joudutaan miettimään, mistä saadaan toimijat tai osallistujat, jos jotain toimintaa järjestetään sekä miten ihmiset saadaan pidettyä toiminnassa mukana. Jotta voidaan puhua tulevaisuudessa täydellisestä vapaaehtoistoiminnasta, pitää haastateltavien mielestä jotain tapahtua meille ihmisille ja ajatuksille ja asenteille. Haastateltavien mukaan pitää miettiä, mitä yhdistyksillä ja järjestöillä ja vapaaehtoistoiminnalla on tarjota ihmisille, että heidän kannattaa lähteä toimintaan mukaan.

Vapaaehtoistoimintaa on tarvittu ja tarvitaan aina, mutta sen muoto saattaa haastateltavien mielestä muuttua. Yhtenä esimerkkinä tästä ovat ympäristömuutokset, jotka ovat saaneet ihmisiä hakeutumaan tämän tyyppiseen vapaaehtoistoimintaan, ja mikä on myös synnyttänyt kansalaisliikkeitä. Tulevaisuudessa vapaaehtoistoimintaa saatetaan tarvita haastateltavien mielestä nykyistä enemmän, koska heidän mielestä julkisia palveluita sekä työntekijöitä vähennetään koko ajan, jolloin vapaaehtoiset ja vapaaehtoistoiminta korvaavat syntyneen vajeen. Suomalaisessa yhteiskunnassa on haastateltavien mielestä tulossa lisäksi suurten ikäluokkien ikääntymisen ja eliniän nousun seurauksena hätä, miten näiden ihmisten kanssa pärjätään, koska osa näistä tulee tarvitsemaan paljon tukea ja apua. Toisaalta tässä on nähtävissä tulevaisuudessa myös mahdollinen tulevien vapaaehtoisten joukko, mikäli vapaaehtoistoiminnasta osataan tehdä niin mielekästä, että ihmiset haluavat lähteä siihen mukaan ja pysyä toiminnassa mukana. Haastateltavat näkivät, että tulevaisuudessa tullaan tarvitsemaan vapaaehtoistoimintaa myös päihde- ja huumeongelmien lisääntymisen vuoksi. Vapaaehtoistoimintaan pitää löytää keinoja, jotka auttaisivat ihmisten syrjäytymisuhkaan. Haastateltavien käsityksen mukaan vapaaehtoistoimintaa pitäisi laajentaa erilaiseen lasten ja nuorten toimintaan ja tarvetta vapaaehtoisuudelle olisi koulujen aamu- ja iltapäiväkerhotoiminnan lisäämisessä.

Sosiaali- ja terveydenhuoltoon on haastateltavien mukaan löytynyt jo erilaisia, uusia toimintamalleja, joilla yhteistyössä vapaaehtoistoiminnan kanssa voidaan

jakaa hyvinvointia nykyistäkin paremmin ja laajemmille alueille. Haastateltavat näkivät, että tulevaisuudessa julkishallinnolla sekä kaupunkien ja kuntien että myös kirkon johtajilla, on merkittävä asema siinä miten yhteistyö heidän ja vapaaehtoistoiminnan kesken lisääntyy ja tulee pysyväksi osaksi suomalaista yhteiskuntaa.

vapaaehtoistoiminnalla on tulevaisuus, jos niin halutaan, mutta jos me annetaan tämän mennä näin niin kuin tämä mennee ja ihmiset välittää koko ajan vähän vähemmän toisistaan ja ihmisiä, ketkä oikeesti haluavat vaikuttaa asioihin, on aina vaan vähemmän ja jos asioita tehdään vain virkakonneiston kautta, niin sehän on kuoleva voimavara

Haastateltavat visioivat, että tulevaisuudessa ihannetilanteessa sellaisia reittejä on löydetty, joiden kautta vapaaehtoistoimintaa ohjataan nykyistä järjestelmällisemmin. Lisäksi he uskoivat, että tulevaisuudessa on löydetty yhteinen tapa eri toimijoiden kanssa tehdä sopimuksia ja vapaaehtoistoimintaa on saatavissa tasapuolisemmin. Esimerkiksi kirkon diakoniatyössä on jo nyt sellaista osaamista, volyyymiä ja resursseja, mikä on käytettävissä muiden toimijoiden tukemiseksi ja avuksi. Ehdottomana edellytyksenä haastateltavat pitivät sitä, että vapaaehtoistoimintaan täytyy saada määritellyksi yhteinen käsitteistö, mikä voi olla haasteellista. Lisäksi vapaaehtoistoimintaan tulee määritellä myös tietyt yhtenäiset laatuvaatimukset. Toiminnan pitää olla laadukasta sille, joka saa vapaaehtoistoimintaa, mutta myös vapaaehtoisen tulee kokea osallistuvansa laadukkaaseen toimintaan.

7.2.3 Tulevaisuuden vapaaehtoistoiminta

Haastateltavien visiossa Oulu ja Oulun seutu tunnetaan tulevaisuudessa merkittävänä hyvinvointi ja vapaaehtoistoiminnan innovaatiokeskuksena ympäri maailmaa. Ihannetulevaisuudessa vapaaehtoistoiminta on tullut näkyväksi joka puolella. Ihmisten tietoisuuteen on tullut, että vapaaehtoistoiminta on yksi tapa olla auttamassa yhteiskuntaa ja asenteet auttamiseen ovat muuttuneet sellaiseksi, että auttaminen on enemmän sääntö kuin poikkeus. Tulevaisuudessa vapaaeh-

toistoiminta on hyvin haluttua. Ihmisten pyyteetön toimiminen toistensa hyväksi eri sektoreilla ja yhteyksissä on tullut osaksi elämää.

Vapaaehtoistoiminnan arvostus on tulevaisuudessa kasvanut ja sen merkitys osataan nähdä. Arvostusta osoitetaan konkreettisen tuen ja päätösten avulla sekä taloudellisen ja muiden tukien ohjaamisella vapaaehtoistoimintaan ja siitä huolehtimiseen. Ymmärretään, että vapaaehtoistoiminta ei ole ilmaista, vaikka sitä tehdään vapaaehtoisesti palkatta. Julkisella taholla nähdään, että vapaaehtoistoiminnalla on vaikuttavuutta ja vapaaehtoistoiminta on voimavara, mitä kannattaa rahoittaa. Haastateltavat näkivät, että arvostusta voi saada, jos osaa arvostaa myös itseään ja omaa toimintaa.

Henkilö- ja taloudelliset resurssit sekä tuki

Ihannetulevaisuudessa vapaaehtoistoiminnalla on turvatut ja riittävät henkilö- ja taloudelliset resurssit. Taloudellisia resursseja on ihannetilanteessa saatavana nykyiseen verrattuna enemmän eri lähteistä. Taloudellista tukea tulee esimerkiksi sponsoreilta, kuten urheilussakin, ja erilaisilta säätiöiltä. Lisäksi valtiolta, kunnilta ja kaupungeilta saadaan säännöllistä rahallista tukea ja evankelisluterilainen kirkko resurssoi myös vapaaehtoistoimintaan nykyistä enemmän. Haastateltavien mielestä tulevaisuudessa taloudellinen tuki on pysyvää silloin, kun vapaaehtoistoiminnan on osoitettu olevan vaikuttavaa. Vapaaehtoistoiminnan rahoitus voisi alkuvaiheessa tulla esimerkiksi Raha-automaattiyhdistykseltä, ja kun toiminta osoittautuu tarpeelliseksi ja vaikuttavaksi, rahoittaja vaihtuu ja samalla rahoitus muuttuu pysyvämmäksi. Rahoituksen jakamisessa huomioidaan ihannetulevaisuudessa myös kaikkien järjestöjen erityispiirteet ja tarpeet tasapuolisesti. Haastateltavat näkivät, että ihannetilanteessa satsataan vapaaehtoistoimintaan taloudellista tukea varmemmin ja pysyvämmiin.

ei tarvitse tuhlata voimia siihen, että pittää puolustaa ja esittää ja anoa ja rukkoilla sitä, että saahan nyt tähän

Kuten jo aiemmin tullut esille, resurssina tulevaisuudessa ovat eläkkeelle jäävät ihmiset. Ihannetilanteessa vapaaehtoistoimintaan tulijoita on paljon. Vapaaehtoisille järjestetään mielekäs tehtävä, johon he saavat riittävästi tukea ja kiitosta.

vaikka sanotaan, että ei kissa kiitoksella elä, mutta kyllä se ihminen tarttee myös sitä, että hänet huomataan

Vapaaehtoiset saavat ihannetilanteessa säädellä itse sen, mihin asioihin he pystyvät ja kuinka paljon he kykenevät tekemään vapaaehtoistoimintaa. Ihannetilanteessa tarjolla olisi monenlaista toimintaa: sitovampaa tietyksi ajaksi, jopa vuosikymmeniksi, mutta lisäksi enemmän niin sanottua nonstopina järjestettävää vapaaehtoistoimintaa. Vapaaehtoisille on tarjolla perus- ja jatkokoulutusta sekä tehtäväkohtaista erikoistukea ja koulutusta sekä riittävästi työnohjausta. Tukea annetaan ja koulutuksia järjestetään tulevaisuudessa myös internetin välityksellä, jolloin sitä voidaan tarjota laajoille alueille pienilläkin kustannuksilla.

Ihanteellisessa vapaaehtoistoiminnassa merkittävässä osassa ovat palkatut työntekijät ja ammattilaiset, koska vapaaehtoispuolelta pyörittäen haastateltavat eivät usko vapaaehtoistoiminnalla olevan elinmahdollisuuksia. Haastateltavien mielestä ammatti-ihmisiä tarvitaan pitämään yhteyttä kuntien ja kaupunkien päättäjiin ja johtajiin sekä vapaaehtoistoiminnan tunnetuksi tekemiseen. Työntekijöillä on osaamista ja koulutusta toiminnasta huolehtimiseen sekä ohjaamiseen ja organisointiin. Vaikka persoonalla on merkitys, haastateltavien mukaan täytyy olla ammatillista osaamista ja tietotaitoa.

Haastateltavien visiossa kiinnitettiin huomio myös tiedotukseen, jolla vapaaehtoistoimintaa tehdään tunnetuksi. Kaikki tiedotuskanavat ja välineet ovat käytössä.

valomainoksissa välähtäisi, kun alkaa uusi koulutus...olisi sponsoroituja mainoksia

Tiedotus hoidetaan hyvin suunnitellusti ammattilaisten tekemänä. Tiedotus on näyttävää, mutta ”nöyrää ja herättäisi lämpimän hymyn kaikkien kasvoille”. Li-

säksi tulevaisuuden visiossa järjestetään, kuten jo nykyisin, toripäiviä, joissa eri toimijat ja vapaaehtoiset markkinoivat toimintaansa.

Haastateltavien mielestä vapaaehtoistoiminnan ihannetulevaisuuteen ovat vaikuttaneet vapaaehtoistoimijat itse, yhdistykset ja järjestöt sekä julkinen sektori. Ihannetilanteeseen pääsemisessä ammattilaisilla ja palkatuilla työntekijöillä on myös valtava merkitys. Haastateltavat näkivät lisäksi, että VARES-hankkeella sekä kaikilla hankkeessa mukana olevilla ihmisillä ja tahoilla on suuri merkitys kohti ihanteellista vapaaehtoistoimintaa.

Kysyin haastateltavilta, mikä heidän oma osuutensa ihanteellisen vapaaehtoistoiminnan kehittämisessä olisi ollut. He näkivät olleensa luomassa ihanteellista vapaaehtoistoimintaa koulutusten kehittäjinä ja suunnittelijoina, mielialan luomisessa, yhteistyön rakentamisessa, ruohonjuuritasolla ja taustalla vaikuttamassa sekä kertomassa mielipiteensä ja jakamassa asiantuntijuuttaan, esimerkiksi ikääntyneistä kuntoutujista tai jotain erityisalueelta. Yksi näki itsensä jo eläkeläisenä, kouluttamassa vapaaehtoisena tulevia vapaaehtoisia.

7.3 VARES-hankkeen ja -keskuksen kehittäminen

Taustaa

Pyysin haastateltavia myös visioimaan, millaiseksi he haluavat VARES-keskuksen kehittyvän ja muotoutuvan. Näkökulmana oli edelleen visioida täydellisen ihannetulevaisuuden kannalta.

Haastateltavat pitivät tärkeänä sitä, että ensinnäkin VARES-hankkeelle jo asetetut tavoitteet ja päämäärät saavutetaan, mutta he arvioivat realistisesti, että välttämättä kaikilta osin näihin ei päästä. Tärkeää haastateltavien mielestä olisi saavuttaa toimiva organisaatiomalli, jonka toiminta olisi pysyvää, jotta Ouluun ei tarvitsisi haastateltavien mielestä lähteä enää perustamaan vastaavaa toimintaa. Kumppanuuskeskus on haastateltavien mielestä yksi esimerkki, joka on pyrkinyt kokoamaan jo eri toimijoita yhteen.

VARES-hanke on haastateltavien käsityksen mukaan jo alkanut tehdä polkuja, jossa avun tarve ja avun antamismahdollisuus vapaaehtoistoiminnan puitteissa kohtaavat. Lisäksi hanke on lähtenyt hiomaan yhteistyökuviota nykyistä paremmaksi. Haastateltavat näkivät hyvin merkittävänä VARES-hankkeen aseman siinä, että se auttaisi luomaan yhtenäisyyttä ja antaisi mahdollisuudet yhteisöllisyyden rakentumiselle. VARES-hankkeelle haastateltavat ovat asettaneen suuren toiveen, että hankkeen avulla vapaaehtoistoimintaan tulee uutta nostetta, esimerkiksi houkuttelisi innovatiivisia ihmisiä ja tahoja mukaan.

Haastateltavat pitivät hyvänä sitä, että VARES-hanke on lähtenyt tukemaan myös vapaaehtoistoimintaa koordinoivia työntekijöitä. Haastateltavat näkivät, että työntekijöiden tukeminen onkin ensiarvoisen tärkeää, jolla myös mahdollistetaan tuen siirtyminen hierarkkisesti eteenpäin vapaaehtoisille. Vapaaehtoisia koordinoivat työntekijät ja koulutuksia järjestävät henkilöt tarvitsevat myös vastaavasti kuin vapaaehtoisetkin omaa jatkuvaa tukea, työnohjausta sekä koulutusta. Molempien ryhmien jaksamisesta huolehdittaisiin suunnitelmallisesti.

7.3.1 ”Täydellinen” VARES-keskus

Täydellisen VARES-keskuksen ydintoiminta keskittyy vapaaehtoistoiminnan perusasioista huolehtimiseen ja keskuksella on selkeä toimintamalli. Keskuksella on vastuu siitä, että vapaaehtoistoiminta hoituu ja pyörii hyvin Oulussa ja Oulun seudulla. VARES-keskuksen tehtävä on vapaaehtoistoiminnan kehittäminen ja koordinoiminen, peruskoulutusten järjestäminen ja eri vapaaehtoistoiminnan mahdollisuuksista tiedottaminen.

VARES-keskus on luonut raamit ihannetulevaisuudessa Oulussa ja Oulun seudulla tapahtuvaan vapaaehtoistoimintaan. VARES-keskuksen toiminta on pitkäjänteisesti suunniteltua ja erinomaisesti organisoitua. Vapaaehtoistoiminta on Oulussa ja Oulun seudulla täydellisessä ihannetilanteessa hyvin tuettua ja ohjattua. Keskus huolehtii siitä, että vapaaehtoistoiminta on hyvin haluttua, ja toimintaan on tulossa paljon ihmisiä mukaan.

kaikki haluaisivat olla mukana ja mukkaan tulis pilivin pimmein kursseille ihmisiä, kaikki kurssit olis täyteen buukattuja ja kaikki haluais olla tekemässä hyvää toinen toisilleen

sillä on merkitys, että saadaan oikein hyvä maine, haluttu, että yes, tuonne on kiva mennä

Haastateltavat visioivat, että VARES-keskus laajentuisi ympäri Suomea valtakunnalliseksi toiminnaksi, mutta toisaalta siihen nähtiin sisältyvän erittäin suuria haasteita, minkä vuoksi visiointi keskittyi pääsääntöisesti Oulun ympäristökuntien alueelle. Haastateltavien mielestä Suomessa on aiemmin ollut kehitteillä samantyyppisiä verkostoyhteisöjä, mitä VARES on nyt luomassa. Yhteistyön etsiminen ja kehittäminen näiden suuntaan voisi auttaa löytämään mahdollisuuksia jopa valtakunnallisen vapaaehtoistoiminnan keskuksen ja verkoston luomiseen. VARES-keskuksesta on luotu niin erinomaisesti toimiva pohjoissuomalainen keskus ja sen toimintaan tullaan tutustumaan ympäri Suomea ja yhteistyötä halutaan tehdä.

VARES-keskuksella on yksi pääpaikka Oulussa ja pienempiä etäkeskuksia muualla, joissa jokaisessa on osaavat työntekijät. Lisäksi on muodostettu vapaaehtoistoimijoiden verkosto. Etäkeskukset ja verkosto eivät jarruta pääkeskuksen toimintaa vaan tukevat sitä. Ihannetilanteessa haastateltavien näemyksen mukaan VARES-keskuksen toiminta on erinomaisesti ja ammatillisesti organisoitua, jolloin siellä osataan priorisoida työt ja varmistaa, että työntekijöitä on riittävästi. Koska vapaaehtoistoiminnalle on ihannetilanteessa luotu tietyt laatuksiteerit, toiminnan organisointi voi kuitenkin tapahtua useammasta paikasta käsin, koska siihen on olemassa selkeä malli. Haastateltavien mielestä toiminnan halutaan pysyvän VARES-keskuksessa ja etäkeskuksissa mahdollisimman ruohonjuuritason työnä. Osa nykyisistä järjestöjen ja yhdistysten palkatuista työntekijöistä on siirtynyt näihin etäkeskuksiin töihin, koska haastateltavien mielestä kaikki pienet yhdistykset ja järjestöt eivät tarvitse omia palkattuja työntekijöitä. Nämä etäkeskuksien työntekijät jalkautuvat ja kiertävät eri paikkakunnilla ja pienimmillä maaseutukylillä. Haastateltavien mielestä ihannetilanteessa vapaaehtoistoiminta ja täydellisen vapaaehtoiskeskuksen toiminta on konkreettista ja työtä tehdään oikeasti eikä vain paperilla. Vapaaehtoisten on helppo tulla

käymään VARES-keskuksessa ja etäkeskuksissa. Vapaaehtoisilla on hyvät resurssit tehdä ja osallistua vapaaehtoistoimintaan. Vapaaehtoiset on ohjattu niille alueille ja sellaiseen toimintaan, missä on tarvetta ja mitä he haluavat tehdä. Heillä on keskuksissa nimetty työntekijä ohjaajana ja tukihenkilönä.

VARES-keskuksen tehtävä on myös ihannetilanteessa kehittää yhteistyötä kuntien ja kaupunkien sekä valtiollisiin päättäjiin sekä tiedottaa heille, mitä vapaaehtoistoiminta on. Haastateltavien mielestä vapaaehtoistoiminta tuo runsaasti säästöjä jo nyt myös Oululle, joten VARES-keskuksen tehtävä on esitellä nämä faktat.

VARES-keskus toimii ihannetulevaisuudessa vahvana vaikuttajana ja sen tehtävänä on tuoda asioita rehellisemmin esille. Myös niistä asioista halutaan puuttavan, jotka tällä hetkellä tuntuvat jäävän haastateltavien mielestä muiden asioiden jalkoihin eli mielenterveys- ja päihdetyö, nuoret ja syrjäytymisen ehkäiseminen yleisemminkin. Merkittävänä haastateltavat pitivät sitä, että VARES-keskuksella olisi pitkántähtäimen toimintastrategia, näkymät ja visiot, joita tarkasteltaisiin esimerkiksi viiden vuoden välein.

Resurssit

Tulevaisuuden ihannetilanteessa VARES-keskuksen rahoitus on järjestetty useasta eri lähteestä, mutta niin, että se on turvattua ja pysyvää ja se riittää niin työntekijöiden palkkaukseen, kulukorvausten maksamiseen kuin myös tilojen vuokraamiseen. Nykyisen Raha-automaattiyhdistyksen rahoitusmallin mukaisesti VARES-keskuksen toiminta voi pyöriä myös ihannetilanteessa niin sanottuna A-avustuksena. Raha-automaattiyhdistyksen toiminta on kuitenkin nykyisestä tilanteesta muuttumassa, jolloin pitää vaihtoehtoisia rahoituskanavia etsiä, ja niitä on ihannetilanteessa löytynekin. Jo aiemmin tutkimukseni tuloksissa nousi esille rahoituksen järjestyminen hyväntekeväisyyttä harrastavilta yksityishenkilöiltä. Haastateltavien mielestä tälläkin hetkellä yritys yhteistyön kehittäminen ja laajentaminen sekä siihen panostaminen saattaisi avata uusia rahoituskanavia. Tosin nykyisin suurimmat vapaaehtoistoimintaa hoitavat järjestöt saavat lahjoituksia sekä yksityisiltä henkilöiltä että yrityksiltä. Ihannetulevaisuudes-

sa erilaiset kampanjat tuovat rajatumpiin asioihin rahoituksen. Valtio, kaupungit ja kunnat ovat kuitenkin ihannetulevaisuudessa kiinteä osa VARES-keskuksen rahoittamista. Haastateltavat näkivät, että kaupungit ja kunnat ovat todennäköisesti haasteellisimpia saada toiminnan rahoittajiksi, mutta täydellisessä vapaaehtoistoiminnassa kaikki on mahdollista.

rahotus olis kunnossa ja valtiolta tulis sitä ja rahhaa satais ovista ja ikkunoista sissään ja kaikki firmat lahjoittas

Haastateltavat visioivat, että ihannetilanteessa VARES-keskus hoitaa rahoituksen anomisen ja jakamisen, mutta useat eri järjestöt ja vapaaehtoistoiminnan tahot hakevat yhdessä rahoitukset omiin pienempiin projekteihin, hankkeisiin, tapahtumiin ja tilaisuuksiin.

VARES-keskuksessa on ihannetulevaisuudessa riittävästi henkilökuntaa. Haastattelun toteutusajankohtana palkattuja työntekijöitä oli 2,5 henkilöä ja sen perusteella ihannetilanteessa heitä ajateltiin olevan vähintään neljä työntekijää varsinaisessa vapaaehtoistoimintaan liittyvissä tehtävissä ja lisäksi toimistotyöntekijöitä. Etäkeskuksissa on ihannetulevaisuudessa omat työntekijät, kuten jo aiemmin kävi ilmi, jotka huolehtivat, että paikallisesti kaikki sujuu hyvin. Tärkeänä haastateltavat pitivät ihannetilanteessakin sitä, että työntekijöiden ja muiden VARES-keskuksen toiminnassa mukana olevien henkilöiden tehtäväkuva on mahdollisimman selkeä. Täydellisesti toimivan VARES-keskuksen työntekijät kokevat, että työtä on mukava ja helppo tehdä. Myös vapaaehtoiset toimivat mielellään tehtävissään. VARES-keskuksen työntekijät käyvät usein tapaamassa paikallisissa yhdistyksissä ja järjestöissä sekä etäkeskusten työntekijöitä että myös vapaaehtoisia. Haastateltavien mielestä eri paikoilla pitää olla useita työntekijöitä, koska yksi ihminen ei voi pyörittää ihannetulevaisuudessakaan näin laajaa toimintaa. Tarvitaan eri alojen osaajia.

semmoista ihmistä ei oo olemassakaan, joka kaiken pystyis hallitsemaan ja tietämään kaiken ja joka alalle kouluttamaan tukihenkilöt ja vapaaehtoset

Lisäksi haastateltavat visioivat, että kaikissa laitoksissa ja muissa paikoissa, joissa vapaaehtoisia on mukana, on henkilökunnasta nimetty vähintään yksi yhteyshenkilö, joka vastaa kyseisen paikan vapaaehtoistoiminnasta. Lisäksi kaupunkien ja kuntien hallinnossa on nimetty yhteyshenkilö. Ihannetulevaisuudessa henkilöstö ja yhteyshenkilöt eivät vaihdu usein.

Ihannetulevaisuudessa VARES-keskuksella ja etäkeskuksilla on mukavat ja viihtyisät tilat hyvien kulkuyhteyksien varressa. Haastateltavat pitivät tärkeänä, että tilat ovat esteettömät. Haastateltavien mielestä tilat eivät saa olla liian hienot.

olohuone, jossa kaikki vapaaehtoiset voisivat käyvä ja jossa olis erilaisia tiloja vanhuksille ja lapsille

en näkisi sitä hirveen hienona ja steriilinä, hieno unelmahuone missä vastaanotetaan vaan arkista ja tavallista

Ihannetulevaisuudessa VARES-keskus on hankkinut etäkeskusten lisäksi myös muita tiloja, esimerkiksi syrjäisemmiltä kyliltä, jossa toimii vertaistukiryhmiä tai vastaavia ja jotka ovat kansalaisten kohtaamispaikkoja.

Verkostot

VARES-hankkeella on tavoite lähteä tekemään yhteistyötä ja luomaan verkostoja, mitä haastateltavat pitivät hyvänä ja tärkeänä tavoitteena. Usein nykyisin yhteistyötä tehdään samaan aihepiiriin kuuluvien yhdistysten ja järjestöjen toimijoiden kesken. Järjestäytynyt verkosto antaisi haastateltavien käsityksen mukaan luotettavuutta sosiaali- ja terveysalan palvelujärjestelmään. Verkostolla haastateltavat tarkoittivat kaikkia niitä tahoja, jotka käyttävät tai tarvitsevat toiminnassaan vapaaehtoistoimijoita. VARES-keskuksen ja verkoston uskotaan antavan vapaaehtoisillekin myönteisen tunteen, että *me kuulutaan johonkin ja ollaan tärkeä, suuri joukko*.

Ihannetilanteessa verkosto sisältää laajasti eri vapaaehtoistoiminnan piirissä olevia yksittäisiä toimijoita, evankelis-luterilaisen kirkon ja myös julkishallinnon

tahoja Oulusta ja koko Oulun seudun alueelta. Haastateltavien mielestä verkostoon kuuluvat olennaisesti myös vapaaehtoiset. Vapaaehtoisilla on tärkeää olla tunne siitä, että heidän mielipiteellä on merkitystä ja myös he pystyvät vaikuttamaan asioihin.

Verkoston tulee olla mahdollisimman selkeä. Verkoston yhtenä hyvänä puolena olisi vapaaehtoistoimijoiden pirstaloituneen kentän yhtenäistäminen. Haastateltavien mielestä, vaikka puhutaan yhdestä verkostosta ja yhtenäisestä joukosta, olisi eri puolilla Oulun seutua ihannetulevaisuudessa järjestöjen yhteistoiminnallisia paikkoja, joista asioita hoidetaan yhdessä. Kyseisten paikkojen yhteydessä käynnistettäisiin yhteisiä hankkeita, joihin haettaisiin yhdessä rahoitukset VARES-keskukselta.

Verkostoon liittymisen etuna on pienemmille järjestöille ja yhdistyksille myös taloudelliset intressit, jolloin heillä on mahdollisuus päästä kiinni yhteisiin VARES-keskuksen resursseihin. Haastateltavat pitivät tärkeänä sitä, että verkostoon liittyminen ei saa olla itsetarkoitus vaan ne liittyvät, jotka kokevat verkoston heille voimavarana ja uskovat verkostosta olevan heille etua.

koko yhteisö vaikuttaa siihen, että mikä siitä tulee eli yhteisöllinen voimahan siinä on olemassa

Verkostoon liittyminen ei silti haastateltavien mielestä tarkoita sitä, että järjestöt ja yhdistykset eivät voi edelleen toimia myös *oman pienen joukkonsa kanssa*. Toisaalta haastateltavien mielestä Oulussa ja Oulun seudulla ei tarvita välttämättä niin montaa yhdistystä ja järjestöä, mitä tällä hetkellä on, ja verkoston luomisen yhteydessä osa pienistä, saman asian yhdistyksistä liittyisivät yhteen. Pienimuotoisesti tällaisia yhteenliittymiä on jo perustettukin. Yhdistyminen ei aiheuta ihannetulevaisuudessa kilpailua tai muita negatiivisia seuraamuksia, koska kaikilla nykyisillä toimijoilla säilyy oma roolinsa, mitä kukakin tekee ja kaikkia toimijoita myös tarvitaan.

täällä kolomannella sektorilla meillä kaikilla eri järjestöillä perusväkertäminen jäis vähemmäksi ja voitaisiin keskittyä meidän ydinjoukkoon

Haastateltavien mielestä haasteena verkoston luomisessa on se, että VARES-keskuksesta ja verkostosta ei saa tulla liian organisoitu systeemi vaan toiminnassa tulee säilyä spontaanius ja joustavuus. Lisäksi haastateltavat kertoivat huolensa siitä, miten verkosto saadaan pidettyä yhtenäisenä, kun siitä kasvaa *suuri ja mahtava*. Toinen haaste, mitä haastateltavien mielestä tulee pohtia mahdollisimman varhaisessa vaiheessa, on erilaisten toimijoiden kirjo ja erilaisuus. Haastateltavat näkevät, että ihannetulevaisuudessa työntekijöiltä on paljon osaamista ja he pystyisivät huolehtimaan kaikista toimijoista ja vapaaehtoisista.

Koulutus

Ihannetulevaisuudessa VARES-keskuksen ja etäkeskusten työntekijät suunnittelevat ja kehittävät yhteistyössä verkoston jäsenten ja vapaaehtoisten kanssa perus- ja jatkokoulutukset. Koulutukset ovat pääsääntöisesti ammattilaisten ohjaamia, mutta lisäksi vapaaehtoisista on koulutettu kouluttajia. Haastateltavien mielestä koulutuksiin on luotu selkeä malli, missä jokaisella järjestöllä on tiedossa, missä kohden he ovat mukana ja mitä kuuluu kenellekin. Jokainen vapaaehtoiseksi ryhtyvä suorittaisi vapaaehtoistoiminnan peruskurssin ja koulutukset painottuisivat tiedollisen ja taidollisen osaamisen kehittämiseen. Tulevaisuuden visiossa peruskoulutukset toteutuvat VARES-keskuksen koordinoimana ja jatkokoulutuksista vastuu on alueittain ja sektoreittain verkostolla, huomioiden esimerkiksi vertaistukeen, tukihenkilötoimintaan liittyvät koulutukset ja ryhmänohjaajien koulutukset. Vapaaehtoistoimijoille on enemmän laajoja vertaistuellisia, virkistysellisiä ja tiettyihin asioihin liittyviä tapaamisia, joita voidaan järjestää aihepiirin ja vapaaehtoistoiminnan muodon mukaisesti. Tällainen voisi olla perus- ja jatkokoulutusten lisäksi pari kertaa vuodessa, jossa jonkin tietyn alueen asiantuntija tulee puhumaan tai kouluttamaan työntekijöitä ja vapaaehtoisia.

saataisi joku hyvä kuru, joka sitte verkoston ihmisiä vois hoitaa tai virkistää tai kouluttaa pari kertaa vuodessa

Vapaaehtoistoimintaa koordinoiville työntekijöille/ammattilaisille eli niin sanotulle Valikko-ryhmälle, järjestetään säännöllisesti työnohjauksellista ja vertaistukeen perustuvaa koulutusta. Tässä yhteydessä haastateltavat esittivät toiveen, että tapaamisia ja koulutuksia ei saa olla liikaa, koska he ovat kiireisiä ihmisiä ja osalla on jo nykyisin ollut vaikeuksia päästä mukaan Valikko-ryhmän tapaami-
siin.

KUVIO 1. Tulevaisuuden VARES-keskuksen toimintamalli

8 TULOSTEN TARKASTELUA JA POHDINTAA

Tutkimukseni tarkoituksena on ollut selvittää Oulussa vapaaehtoistoimintaa koordinoivien työntekijöiden kokemuksiin pohjautuvia käsityksiä vapaaehtoistoiminnasta ja siihen liittyvistä käsitteistä. Lisäksi tutkimuksen tarkoitus on ollut tutkia työntekijöiden näkemyksiä hyvästä vapaaehtoistoiminnasta ja VARES-keskuksesta. Tutkimusaineisto on kerätty haastattelemalla kolmea sosiaali- ja terveysalan järjestön työntekijöitä sekä Suomen evankelis-luterilaisen kirkon diakonia toiminnan työntekijää. Tutkimuksen tavoitteena on ollut tuottaa uutta tietoa vapaaehtoistoiminnan kehittämiseksi sekä VARES-hankkeelle organisaation ja toimintamallin luomiseksi, mitä vasten myös tarkastelen tutkimuksen johtopäätöksiä. Haastatelluilla työntekijöillä on taustalla sekä sosiaali- ja terveydenhuoltoalan koulutusta että osalla on myös omakohtaista kokemusta vapaaehtoisena toimimisesta. Tarkoitukseni on ollut antaa painoarvo näiden ammattilaisten käsityksille ja kokemuksille. Koko tutkimukseni läpi olen pitänyt mukana näkökulmaa hyvinvointi- ja kansalaisyhteiskunnasta, koska esiyymmärrykseni perusteella vapaaehtoistoiminta luo hyvinvointia ja hyvinvointiyhteiskuntaan kuuluu olennaisesti vapaaehtoistoiminta.

Yhteisen käsitteistön puuttuminen

Tutkimuksessani tuli ilmi, että vapaaehtoistoiminnasta puuttuu yhtenäinen käsitteistö. Haastateltavilla oli erilaisia määritelmiä vapaaehtoistoiminnalle sekä vapaaehtoisena toimivista ihmisistä käytettiin eri nimikkeitä. Haastateltavat määrittelivät vapaaehtoistoimintaa yleisesti käytettyjen määritelmien mukaisesti, pääasiassa Sosiaali- ja terveysturvan keskusliiton vapaaehtoistoiminnan koulutusaineiston perusteella (1996). Haastateltavat pitivät tärkeänä, että tulevaisuudessa vapaaehtoistoimintaan pitää saada määritellyksi yhteinen käsitteistö. Koskiahon (2001, 16) mainitseekin käsitteen valinnan olevan osa tietyn toiminnan määrittämisen ja siitä mielikuvan muodostamisen välistä kamppailua.

Vapaaehtoistoiminnan merkittävyys yksilölle, yhteisölle ja yhteiskunnalle

Vapaaehtoistoiminnan lähtökohtana tutkimuksessani pidettiin yksilön sekä yhteisön avun tarpeen ja tekijän kohtaamista ja vapaaehtoistoiminnan katsottiin toimivan yhteiskunnan tai muun järjestelmän apuna. Tässä tutkimuksessa nähtiin vapaaehtoistoiminnalla olevan suuri yhteiskunnallinen ja yhteisöllinen merkitys, mikä tulee kasvamaan tulevaisuudessa. Avun tarve tulee lisääntymään tulevaisuudessa päihde- ja huumeongelmien sekä nuorten, erityisesti miesten, pitkäaikaistyöttömyydestä aiheutuvan syrjäytymisen seurauksena. Tulevaisuudessa vapaaehtoistoiminnan tarpeen nähtiin myös kasvavan, koska julkisten palveluiden ja henkilökunnan määrän uskottiin vähentyvän merkittävästi. Tutkimukseni mukaan suurten ikäluokkien ikääntyessä heidän hoidon tarve tulee lisääntymään. Harju (2010) uskoo, että tulevaisuudessa potilas-, terveys- ja sosiaalijärjestöissä sekä yksityisissä ja kunnallisissa hoitokodeissa ja muissa laitoksissa tarvitaan vapaaehtoisten panosta erittäin paljon, koska muuten Harjun mielestä apua ja tukea tarvitsevat jäävät ilman ruokailuapua, ulkona käymistä, seuraa ja valvontaa. Tosin Harjun mukaan tämä tarve vähentää muunlaiseen kansalais- ja järjestötoimintaan annettavaa vapaaehtoispanosta. (Harju 2010, 159.) Tutkimuksessani tuli esille pelko siitä, että vapaaehtoistoiminta ei saa vähentää julkiselle sektorille määrättyjä, lakisääteisiä palveluja. Myös sosiaali- ja terveysministeri Paula Risikko totesi Forum24-lehden kolumnissa (2011), että vapaaehtoistoiminnalle ei voi sisällyttää valtion ja kunnan lakisääteisiä tehtäviä. Rohkenen esittää kysymyksen, kuinka olennaista on, että pidetään erillään lakisääteisiä tehtäviä ja vapaaehtoistoimintaa, jos toiminta tuottaa hyötyä kaikille osallisille ja yhteiskunnalle ylipäättänsäkin? Jo nykyisinkin, kun tarkastellaan eräiden sosiaali- ja terveysjärjestöjen tarjoamia kuntoutuspalveluja, voidaan huomata näiden järjestöjen roolin muuttuneen puhtaasta vapaaehtoistoiminnan järjestäjästä palveluiden tuottajiksi, esimerkiksi Pelastakaa Lapset ry tarjoama lastenkotitoiminta. Ja, kuten teoreettisessa viitekehyksessä todettiin (Ruohonen 2003, 43), useimmat nykyisistä valtion ja kuntien hoitamista sosiaalipalveluista ovat syntyneet järjestöjen käynnistämästä toiminnasta. Syntyisikö vapaaehtoistoiminnan ja julkisen sektorin edes osittaisella yhdistymisellä tai tiiviillä yhteistyöllä jälleen uusia, ihmisten elämää tukevia ja auttavia palveluita?

Tutkimukseni perustella vapaaehtoistoimintaan osallistuminen saattaa ylläpitää elämänhallintaa, toimintakykyä ja toimia maahanmuuttajien kotoutumisen sekä ihmisten asuinympäristöön kiinnittymisen tukena. Vapaaehtoisen antama tuki voi tukea lapsen tai nuoren kehitystä. Lisäksi tulevaisuudessa tämän tutkimuksen perusteella uskotaan vapaaehtoistoiminnan tukevan ammatinvalintaa sekä auttavan sosiaali- ja terveysalan opiskelijoiden ammatillisessa kasvamisessa. Sosiaalitieto-lehden tänä vuonna järjestämässä kirjoituskilpailussa Laura Kingin kirjoituksessa tuli esille idea, että miksi vapaaehtoistoimintaa ei integroida osaksi työelämää, koska se voisi myös esimerkiksi sosiaalialalla lisätä houkuttelevuutta ja poistaa alaan liittyviä ennakkoluuloja (Sosiaalitieto 7 – 8/2011, 8 – 13.) Mainittakoon myös tässä yhteydessä, että Cees van den Bos´n mukaan (2008) Hollannissa, Arnhemien kaupungissa, sosiaalipalveluiden asiakkaille maksetaan yksi euro jokaiselta tunnilta, kun he osallistuvat vapaaehtoistoimintaan, jotta heillä säilyy ote työelämään ja mahdollisuudet henkilökohtaiseen kehittymiseen sekä sosiaaliset kontaktit. Tukea vapaaehtoistoimintaan osallistumisesta maksetaan enintään 800 euroa vuodessa. (Cees Van den Bos 2008, 8.)

Vapaaehtoistoiminnalle olennaisena piirteenä katsottiin tässä tutkimuksessa kuuluvan sosiaalisuuden lisääntymisen ja sosiaalisten verkostojen muodostumisen. Vapaaehtoistoiminnan yhteisöllisten piirteiden voidaankin katsoa olevan eräs vapaaehtoistoiminnan keskusten tärkeimmistä tehtävistä. Suomessa 1960-luvulta lähtien vallinnut muuttoliike maalta kaupunkiin muutti yhteisö- ja yhteisöllisyyttä, jolloin perinteinen, tuttu ja turvallinen yhteisöllisyys romahti, kuten myös kansalaistoiminta. Pohjoismaiden hyvinvointivaltio rakennettiin lähiyhteisöjen ja sosiaalisten verkostojen tilalle. Valtio otti yhteisöjen roolin ja tehtävät. Kansalaistoiminta on ollut pitkään Suomessa yhteisöllisyyden rakentaja. Sen kautta on synnytetty sosiaalisia verkostoja, edistetty ihmisten välistä vuorovaikutusta ja järjestetty toimintaa. Kansalaistoiminta onkin tulevaisuudessa vahvistamassa ja tuottamassa erilaisia yhteisöllisyyden muotoja. Tähän tarvitaan kuitenkin tietoisuutta kehittämistyötä. (Harju 2003, 70 – 90.) Pohjoismaissa sosiaalinen pääoma liitetään usein yleisiin hyvinvointivaltion yhteisöllisiin ominaisuuksiin (Hyypä 2002, 182). Kehittyneille alueille oli tyypillistä, että ihmiset kuuluivat kansalaisjärjestöihin. Sosiaali- ja taloustieteilijät ovat jo aiemmin korostaneet, että toimiva talous tarvitsee kasvualustakseen yhteiskunnan, jossa on sosiaalisia verkostoja,

luottamusta ja vastavuoroisuutta. Tutkimukset ovat osoittaneet, että Suomi kesti 90-luvulla olleen laman hyvinvointivaltion ansiosta, mikä tuli esille myös haastateltavien käsityksissä. Suomessa luonnolliset sosiaaliset verkostot ovat hajonneet perheeseen pienentymisen ja yksinhuoltajuuden lisääntymisen johdosta. Sosiaalista pääomaa voidaan katsoa syntyvän koko hyvinvointivaltiossa ja keskeiseksi areenaksi nousevat kansalaisjärjestöt. (Ruohonen 2003, 46 – 49.)

Vertaistuki koettiin tässäkin tutkimuksessa erittäin olennaiseksi ja tärkeäksi osaksi vapaaehtoistoimintaa. Vapaaehtoistoiminta ja vertaistuki eivät ole täysin toisiinsa verrattavia ja vertaiskokemus voi johtaa vapaaehtoiseksi ryhtymiseen (Kittilä, 2004, 5; 7). Tutkimustulosteni mukaan vapaaehtoistoiminnassa on olemassa myös kuntoutuksellinen elementti, mikä tässä tutkimuksessa liitettiin erityisesti vertaistukeen. Vertaistuki on tärkeä elementti eri sairauksista kärsivien ja/tai kuntoutuvien välillä, mutta sitä katsottiin tarvittavan vapaaehtoisten, vapaaehtoistoimintaa koordinoivien ammattilaisten ja myös verkoston eri toimijoiden keskinäisenä tukena. Tutkimuksessani vertaistuki jäi toisaalta irralliseksi, ja vaikka vertaistukea pidetään yleisesti vapaaehtoistoimintaan hyvin tiiviisti liittyvänä asiana, se ei tullut esille pohdittaessa tulevaisuuden vapaaehtoistoimintaa tai VARES-hankkeen tulevaisuutta.

Vapaaehtoistoimintamuodot muutoksessa

Liittyen edellä mainittuihin vapaaehtoistoiminnan lähtökohtiin ja merkityksiin, tutkimukseni tuloksissa korostui, että vapaaehtoistoimintamuotoja on hyvin paljon. Tässä tutkimuksessa muodoista tuli ilmi vain murto-osa. Voidaan lähes sanoa, että muotoja on yhtä paljon kuin toimijoita. Tämä kertoo osaltaan vapaaehtoistoiminnan monimuotoisuudesta ja laaja-alaisuudesta. Tutkimuksessani kävi ilmi, että vapaaehtoistoimintaa on ympärillä paljon, joten pohdin, onko olemassa myös niin sanottua näkymätöntä vapaaehtoistoimintaa. Tutkimustulosteni perusteella vapaaehtoistoiminta vaatii taustalle organisoidun yhdistyksen, järjestön tai muun tahon, jolla on vastuu vapaaehtoistoiminnasta. Kuinka paljon meillä on edelleen kyläyhteisöissä vapaaehtoistoiminnaksi katsottavaa toimintaa, jota ei organisoisi mikään taho, ennen puhuttua talkootyötä? Harjun (2010) mielestä suurin kasvu tulevaisuudessa tulee tapahtumaan vapaamuotoisessa yhteis- ja

kansalaistoiminnassa. Tulevaisuudessa Harjun mukaan ei enää perusteta yhtä usein yhdistyksiä ja järjestöjä kuin aikaisemmin ja nykyisin ihmiset ja erityisesti nuoret osaavat toimia ilman perustettua yhdistystä. Epämuodollisesta kansalaistoiminnasta esimerkkeinä voisi mainita kerhot, klubit, internet-pohjaiset yhteisöt, kampanjat, organisoidut boikotit jne. Harju mainitsee, että nuoret haluaisivat tehdä omia juttuja omilla ehdoilla. (Harju 2010, 168 – 169.) Tutkimuksessanikin tuli esille, että tulevaisuudessa vapaaehtoistoiminnan muoto saattaa muuttua, mihin ovat vaikuttamassa esimerkiksi ympäristömuutokset. Vapaaehtoistoiminnan järjestöillä pitää myös miettiä, mitä heillä on tarjota vapaaehtoisille, jotta jokaiselle löytyisi sopiva tapa tehdä vapaaehtoistoimintaa. Tulevaisuudessa uskotaan olevan tarjolla keikka- ja nonstop-muotoisesta pitkäaikaisesti sitovaan toimintaan. Samoin toivotaan internetin hyödyntämistä.

Taloudellisten resurssien epävarmuus ja uudet rahoituskanavat

Tutkimukseni mukaan vapaaehtoistoimintaa leimaa taloudellisten resurssien epävarmuus, hajanaisuus ja epätasa-arvoisuus. Suurin osa vapaaehtoistoiminnasta on edelleen Raha-automaattiyhdistyksen (RAY) myöntämien rahoitusten varassa, koska esimerkiksi vuonna 2010 avustuksia sai yhteensä 806 järjestöä. Tutkimustulosten mukaan vapaaehtoistoiminnan jatkuvuuden turvaamiseksi tulevaisuudessa tulisi löytää uudenlaisia rahoituskeinoja ja -malleja. Tutkimukseni mukaan taloudelliset resurssit tulevaisuudessa monipuolistuvat, jolloin rahoitus voisi tulla sponsoreilta ja säätiöiltä. Vaikka vapaaehtoisuus on ilmaista, pitää muistaa, että sen järjestämiseen ja organisointiin sekä vapaaehtoisten tukemiseen tarvitaan rahaa, mutta tutkimukseni perusteella rahoitus tulisi kohdentua enemmän toimintaan kuin organisaatioiden luomiseen ja ylläpitämiseen. VARES-keskuksen tehtävä olisikin hoitaa, koordinoida ja jakaa taloudellisia resursseja. Ihanteellisessakin tilanteessa rahoitus voisi alkuvaiheessa tulla määräaikaisesti RAY:lta, mutta kun toiminta on osoitettu olevan vaikuttavaa ja laadukasta, rahoitus vaihtuisi julkisen sektorin tai muun tahon järjestämäksi ja muuttuisi pysyväksi. Tutkimuksen mukaan tulevaisuudessa valtio, kunnat ja kaupunki ovat kiinteä osa VARES-keskuksen rahoittamista. RAY:n lisäksi VARES-keskuksen rahoitus voisi järjestyä esimerkiksi yritys yhteistyön avulla. Vapaaehtoistoiminnan jatkuvuuden turvaamiseksi tarvitaan osoitusta toiminnan te-

hokkuudesta, jolloin riittävien resurssien avulla saadaan paljon aikaiseksi näkyvää toimintaa, minkä kautta voidaan osoittaa rahoittajille perusteet toiminnan vaikuttavuudesta.

Laatu- ja vastuukysymykset

Tutkimuksessani nousi esille, että vapaaehtoistoiminnalle tulisi määritellä yhteisiä laatukriteereitä. Laadukkaaseen vapaaehtoistoimintaan kuuluu myös tämän tutkimuksen mukaan vapaaehtoisten jaksamisesta huolehtiminen. Myös Anne Laimion (2010, 11) mukaan laadukkaaseen vapaaehtoistoiminnan elementteihin kuuluu vapaaehtoisille järjestettävä koulutus, työnohjaus ja tuki. Tällaisen tuen jatkuvuutta, tietynlaista säännöllisyyttä, pidettiin tämänkin tutkimuksen mukaan tärkeänä. Haastateltavien mielestä jokaisen vapaaehtoistoimintaan haluavan olisi hyvä käydä vapaaehtoistoiminnan peruskurssi, jotta he saavat tietoa peruserätyksistä. Vapaaehtoistoimintaa organisoivan tahon yksi tärkeimmistä tehtävistä on selvittää myös vapaaehtoistoimintaan mukaan tulevan henkilön edellytyksiä toimia kyseisessä tehtävässä. Vapaaehtoistoiminnassa olisi tärkeää sopia vastuu- ja turvallisuuskysymyksistä, joista ei edelleenkään juuri puhuta vapaaehtoistoiminnan yhteydessä. Suomen evankelis-luterilaisella kirkolla on tehty vuonna 2007 turvallisuusohjeistus, missä myös vapaaehtoiset on huomioitu (Seurakuntatoiminnan turvallisuusohjeet 2007). Lisäksi tutkimukseni mukaan vapaaehtoistojen ei välttämättä ole vakuutettu järjestelmällisesti kaikkialla, koska vapaaehtoiset eivät kuulu lakisääteisen vakuutusturvan piiriin. VARES-keskuksen katsottiin ihannetilanteessa hoitavan vapaaehtoistoiminnan perusasiat, joihin tulisi kuulua myös vapaaehtoisten vakuuttaminen. Vapaaehtoinen osallistuu toimintaan palkatta, mutta osallistumisesta voi aiheutua hänelle esimerkiksi matkakuluja. Kulujen korvaamisessa on eri järjestöjen välillä eroja, mutta yleisenä mielipiteenä esitettiin, että kulut tulisi korvata järjestelmällisesti. Tutkimuksen valossa voidaan sanoa, että vakuutusten hoitamisen sekä kulujen korvaaminen sisältyisi vapaaehtoistoiminnan laatukriteereihin.

Vapaaehtoistoimijat

Väestön ikääntymisen ei katsottu tämän tutkimuksen mukaan olevan pelkääntään vapaaehtoistoiminnan tarvetta lisäävä asia. Tulevaisuudessa suuri eläkeläisten joukko on myös resurssi vapaaehtoistoiminnalle. Tutkimukseni mukaan vapaaehtoisiksi alkavat yleisimmin keski-ikäiset tai eläkkeelle jääneet ihmiset. Tilastokeskus (Suomen virallinen tilasto, 2011) on tehnyt ajankäyttötutkimuksen vuonna 2009, jonka mukaan vapaaehtoistoimintaan on osallistunut 29 % yli kymmenen vuotta täyttäneestä väestöstä. Heistä suurin ryhmä on 45 – 64-vuotiaita. Ajankäyttötutkimuksen mukaan yli 65-vuotiaiden osallistuminen vapaaehtoistoimintaan oli lisääntynyt eniten. Tässä tutkimuksessa haastateltavat ajattelivat nuorten olevan suvaitsemattomia ja suhtautuvan kielteisesti, jos heitä pyydetään mukaan vapaaehtoistoimintaan. Yeungin (2002) mukaan 15 – 24-vuotiaista nuorista 39 % on mukana vapaaehtoistoiminnassa ja 58 % nuorista olisi halukkaita tulemaan mukaan vapaaehtoistoimintaan, jos heitä siihen pyydetään. Toisaalta tilastokeskuksen tutkimuksen mukaan lasten ja nuorten ikäryhmässä (10 – 24-vuotiaat) vapaaehtoistoimintaan osallistumisessa on tapahtunut viimeisen kymmenen vuoden aikana selvää laskua.

Vapaaehtoistoiminta osaksi perusopetusta

Tulevaisuuden vapaaehtoistoiminnan turvaamisen kannalta tutkimuksessani pidettiin ensiarvoisen tärkeänä lasten ja nuorten saamista mukaan vapaaehtoistoimintaan. Eräs tämän tutkimuksen mielenkiintoisimmista kehittämisideoista oli vapaaehtoistoiminnan integroiminen perus- ja jatkokoulutukseen, mitä myös sosiaali- ja terveysministeri Paula Risikko ehdotti kolumnissaan (2011). Ministeri Paula Risikon mielestä sillä, että lapset tutustutetaan vapaaehtoistoimintaan ihan sitä varten varatuilla tunneilla, voi olla myös syrjäytymistä ehkäisevä vaikutus. VARES-hanke on myös lähtenyt jo kehittämään nuorille tarkoitettua vapaaehtoistoiminnan koulutusta. VARES-hanke on järjestänyt lukiolaisille vuosina 2009 – 2010 vapaaehtoistoiminnan koulutusta leirikoulumuotoisena ja käytännön harjoitteluna. Nuorten harjoittelupaikkoja tarjoavien työnantajien kokemukset ovat olleet positiivisia. Tästä lukiolaisille järjestetystä koulutuksesta on Anu Alanko tehnyt väliraportin. Myös Diakonia-ammattikorkeakoulun opinnäytetyönä

(Ohvo 2011) on toteutettu Järvenpäässä lukiolaisille tarkoitettu vapaaehtoistoiminnan kurssi, joten tässä tutkimuksessa nostettu tarve tarjota nuorille vapaaehtoistoiminnan koulutusta, on lähtenyt kehittymään Suomessa.

VARES-keskuksen tehtävät ja toimintamallit

VARES-keskuksen toivottiin huolehtivan heikommassa asemassa olevista ihmisistä, löytävän keinoja torjua syrjäytymisuhkaa sekä vastaavan tulevaisuudessa avun tarpeen ja avun antamisen yhteensovittamisesta. VARES-keskuksen tehtävänä nähtiin olevan eri toimijoiden kokoaminen yhteen sekä toimia vahvana vaikuttajana ja puolestapuhujana, jotta esimerkiksi mielenterveys- ja päihdeasiat sekä ihmisten syrjäytyminen eivät unohtuisi muiden asioiden varjoon. Lisäksi tutkimukseni mukaan vapaaehtoistoiminnassa tulisi huomioida ihmisten erilaisuus, mistä esimerkkeinä mainittiin eri uskonnolliset ja kulttuurilliset taustat. Tulkitsin lisäksi tutkimustulosten perusteella, että jostakin syystä poikkeavan ulkoisen olemuksen omaavien ihmisten voi olla vaikea saada myöskin vapaaehtoista apua ja tukea, esimerkiksi vaikeista ja pitkäaikaisista psyykkisistä sairauksista kärsivien ihmisten. Tutkimukseni mukaan tulevaisuudessa täytyy löytää myös uusia, erilaisia toimintamuotoja ja -malleja sekä yhteistyökuvioita sosiaali- ja terveydenhuollon kanssa. Pääministeri Jyrki Kataisen hallituksen ohjelman mukaan kansalaistoiminnalla on suuri merkitys demokratialle ja ihmisten hyvinvoinnille. Hallitusohjelmassa pyritään parantamaan kansalaisjärjestöjen toimintaedellytyksiä ja vahvistamaan niiden asemaa vapaaehtoisten ja auttamistyön tuottajina. (Kataisen hallituksen ohjelma 2011.)

Organisoimisesta vastaavalle taholle, tässä tapauksessa VARES-keskukselle, katsotaan kuuluvan vastuun ottaminen alueellisesta vapaaehtoistoiminnasta. VARES-keskuksen päätehtäviin nähdään lisäksi kuuluvan vapaaehtoistoiminnan kehittäminen ja koordinoiminen, peruskoulutusten järjestäminen ja eri vapaaehtoistoiminnan mahdollisuuksista tiedottaminen. Myös sopimusten tekemisen vapaaehtoisten ja tukea tarvitsevien henkilöiden tai tahojen välillä katsottiin kuuluvan keskuksen tehtäväksi. VARES-keskuksen tulevaisuutta visioitaessa korostuivat monet, ennen tällaisille keskuksille kuulumattomat tehtävät. Cees van den Bos'n raportin mukaan (2008, 15) Suomessa vapaaehtoiskeskusten

tehtävänä on lähinnä eräänlaisena välittäjänä toimiminen vapaaehtoisten ja heille sopivien tehtävien välillä. Volunteering England on määritellyt vapaaehtoiskeskuksen päätehtäviin kuuluvaksi edellisen lisäksi myös hyvien toimintatapojen kehittämisen, markkinoinnin, vapaaehtoistoiminnan mahdollisuuksien kehittämisen, paikallisen, alueellisen ja kansallisen vapaaehtoistoimintaan liittyvien asioiden seuraamisen ja vaikuttamisen ja vapaaehtoistoiminnan strategisen kehittämisen (Building on success. Strategy for Volunteering Infrastructure in England 2004–2014). Volunteering England on vaikutusvaltainen, suurin vapaaehtoistoiminnan kehittäjä Englannissa ja myös keskeinen vapaaehtoistoiminnan kehittämisen suunnannäyttävä koko Euroopassa. Tässä tutkimuksessa kävi ilmi, että kaikki edellä mainitut päätehtävät tulivat esille VARES-keskuksen tulevaisuuden toiminnan visioinnissa, mitä voidaan pitää merkittävänä tuloksena ottaen huomioon Suomessa perinteisesti vapaaehtoiskeskusten tehtäviin kuuluneet asiat. Tutkimuksen tulosten perusteella tulevaisuuden VARES-keskukseksi muodostui malli, josta ilmenee täydellisen keskuksen toiminnan pääperiaatteet ja tehtävät. Toimintamalli on kuvana (kuvio 1.) tulososuuksien lopussa.

Tulevaisuuden haasteet

Tutkimustulosten perusteella vapaaehtoistoiminnassa on siis muutoksia tulossa. Kehittämisidea, joka tässä tutkimuksessa tuli esille, oli järjestelmällisen palautteen kerääminen vapaaehtoistoimintaan osallistuvilta sekä vapaaehtoistoiminnan jatkuva kehittäminen palautteen avulla. Vapaaehtoistoiminta saatetaan nähdä usein jonkinlaisena puuhasteluna, jota tehdään, kun ei ole mitään parempaakaan tekemistä. VARES-hanke voisi hyvin toimia alueellisesti laadukkaana, jatkuvan kehittämisen koordinoijana. Tämä voisi olla tärkeä osa, kun vapaaehtoistoimintaa kehitetään näkyväksi toiminnaksi. Voidaan myös pohtia, onko pelkästään hyvä asia, jos vapaaehtoistoiminta kehittyy sellaiseksi kuin se tässä tutkimuksessa visioitiin. Onko olemassa sellainen vaara, että kun vapaaehtoistoiminta institutionalisoituu, tuleeko siitä vain organisaatioiden oikeus? Heikkalan (2007, 89) mukaan järjestötoiminta on institutionalisoitumisen lisäksi ammattimaistunut. Heikkalan mielestä institutionalisoituminen on yhteiskuntapolitiikkaa ja samalla kansalaistoiminta on eriytynyt. Pohdin, että katoaako vapaa-

ehtoistoiminnasta näin ollen siihen kuuluva spontaanius, mitä myös haastateltavat hiukan pelkäsivät. Lisäksi vapaaehtoisten määrä järjestöissä on vähentynyt ja uusia ihmisiä on vaikea saada toimintaan mukaan. Tässä tutkimuksessa lisäksi koettiin tärkeänä, ensinnäkin vapaaehtoistoiminnan kehittämistä laadukkaaksi ja halutuksi, mutta myös nykyistä vahvempaa panostamista markkinointiin. Lobbaaminen ja markkinointi eivät kuulu perinteisesti vapaaehtoistoimintaan. Tulevaisuudessa kuitenkin halutaan vapaaehtoistoiminnasta näkyvämpää, joten tiedotukseen täytyy panostaa.

Asenteisiin ja arvoihin vaikuttaminen

Toisaalta tulosten perusteella nähtiin olevan ongelmia ihmisten asenteissa ja arvoissa vapaaehtoistoimintaa kohtaan. Uhkana nähtiin tämän tutkimuksen perusteella myös ihmisten välinpitämättömyyden, suvaitsemattomuuden ja sitoutumattomuuden lisääntyminen. Vapaaehtoistoiminta ei ole vain auvoista ihanuutta vaan siinäkin, kuten myös muilla elämänalueilla, on eriarvoisuutta, vallanhimoa, pyrkyryyttä, kilpailua ja epäluuloisuutta. Jo aiemmin tuli esille, että haastateltavien mukaan on lähes vääjäämätöntä, että julkiset palvelut tulevat heikentymään. Suomi on kuitenkin tällä hetkellä kaikilla mittareilla mitattuna rikkaampi kuin koskaan, joten kysymys on mielestäni enemmän poliittisesta päätöksenteosta, jotka heijastavat niitä arvoja ja asenteita, mitkä vallitsevat yhteiskunnassamme. Vapaaehtoistoiminnan keskusten yksi tärkeimpiä tehtäviä yhteiskunnallisesti onkin mielestäni näihin arvoihin ja asenteisiin vaikuttaminen. Tällä tavoin ne voivat vaikuttaa kansalaisyhteiskuntaa vahvistavasti ja olla mukana ylläpitämässä, tai mieluummin jopa parantamassa, hyvinvointiyhteiskunnan olemassaoloa.

8.1 Tutkimusprosessin arviointi

Opinnäytetyöprosessini alkoi hyvissä ajoin ennen kuin teoriaopintoni olivat edes loppuvaiheessa ottaessani yhteydessä Oulun seudun Settlementtiin. Alkuvaihetta sanoisin etsikkoajaksi, tutkimukseni aihealueen rajauksia pohtiessa sekä keskustellen yhteistyökumppanin ja opettajieni kanssa sopivasta opinnäytetyön

muodosta. Opinnäytetyöprosessini on ollut kaiken kaikkiaan erittäin mielenkiintoinen ja antoisa, mutta ajoittain haastava, jopa tuskainenkin. Vapaaehtoistoiminta on ilmiönä laaja-alainen ja hajanainen, mikä toi tutkimuksen tekemiseen oman haasteensa. Vaikka nyt jälkikäteen ajatellen, jälkiviisaana, en lähtisi tutkimaan uudestaan näin laajaa aihealuetta, tässä tutkimuksessa aihealue ja tarkastelunäkökulmat ovat kuitenkin olleet mielestäni perusteltuja tutkimukseni tarkoituksen ja tavoitteen kannalta. Lisäksi se, että vapaaehtoistoimintaa ei ole tutkittu kirjallisuushaun mukaan aiemmin tästä näkökulmasta, asetti myös oman haasteensa, koska aiheeseen liittyvä teoreettinen tieto ja kirjallisuus ovat olleet sirpaleina. Vapaaehtoistoiminta oli minulle tuttu aihe, joten olen tietoisesti reflektoiden pyrkinyt pitämään itseni mahdollisimman ulkopuolisena, jotta omat käsitykseni eivät sekoitu haastateltavien käsityksiin. Tässä kohden ajallisesti pitkää tutkimusprosessista on ollut jopa hyötyä. Prosessin tuskaisuuden syynä oli se, että onnistuin työllistymään kesken prosessin vaatimaan, täysin toisentyyppiin työhön, jossa ei olla vapaaehtoistoiminnan kanssa tekemisissä. Työn ja tutkimustyön tekemisen yhteensovittamisessa olen joutunut toteamaan ajan riittämättömyyden ja etsimään aina uudelleen innostusta vapaaehtoistoimintaan aiheena. Lisäksi muutin työn perässä toiselle puolelle Suomea, joka on myös tuonut omat haasteensa esimerkiksi ohjaukselle. Tutkimusaiheeni on kuitenkin tärkeä oman arvomaailmani kannalta, mikä on kantanut yli vaikeiden aikojen.

Opinnäyteprosessini ei ole ollut pelkästään tuskaista taivaltamista. Olen saanut mahdollisuuden tutustua laadullisen tutkimuksen – uskaltaisinko sanoa - pohjattomiin syövereihin ja antaa innostuksen viedä välillä mukanaan. Uskoakseni olen onnistunut tavoittamaan jotain laadullisen tutkimuksen tekemisestä. Mielestäni tutkimuksen toteuttaminen laadullisena tutkimuksena vastasi hyvin tutkimuskysymyksiini. Luonnollisesti tutkimusprosessin haastavuutta lisäsi oikeasti kokemattomuus laadullisen tutkimuksen tekemisessä. Laadullisen tutkimuksen tekemiseen tutustuminen on vienyt opinnäytetyöprosessistani paljon aikaa, johon tuen siis toisaalta innostuksestakin. Yllätyin myös litterointiin kuluvasta ajasta. Huomasin litterointia tehdessäni, että haastattelujen tekeminen tarvitsee harjaannusta ja opettelua. Toisaalta puolistrukturoitu teemahaastattelu tuntui kuitenkin helpohkolta toteuttaa, koska pyrin ja mielestäni onnistuin toteuttamaan haastattelut hyvin keskustelunomaisena. Haastateltavat olivat myös rentoja ja

vapautuneen oloisia. Haastattelun aikana tekemäni muistiinpanot osoittautuivat kullanarvoisiksi, koska aikaa haastatteluista varsinaiseen analysointiin kului huomattavan kauan. Lisäksi soveltamaani tulevaisuuden muistelu -menetelmää ei tietääkseni ole käytetty tutkimuksissa samalla tavalla kuin tutkimuksessani, mutta se sopi tarkoitukseeni vapaaehtoistoiminnan kehittämistehtävään hyvin. Sain sen avulla haastateltavat työntekijät visioimaan vapaasti ja ennakkoluulottomasti tulevaisuuden näkemyksiään. Oppimistavoitteeni olen asettanut pääasiassa oman koulutusohjelman kompetenssien pohjalta. Pidän tärkeänä, että opin tuottamaan uutta tietoa ja tekemään tutkimusta.

Tutkimukseni tärkeimmät johtopäätökset ovat, että vapaaehtoistoiminta on merkityksellistä yksilön ja yhteisön sekä yhteiskunnan kannalta, ja toisena, että vapaaehtoistoiminnan keskuksien tehtäviä sekä toimintamalleja on hyvä luoda rohkeasti ja laaja-alaisesti. Mielestäni tutkimustulokseni vastaavat tutkimuskysymyksiini eli millaisia käsityksiä vapaaehtoistoimintaa työkseen koordinoivilla ammattilaisilla on vapaaehtoistoiminnasta sekä miten vapaaehtoistoimintaa tulisi kehittää ja millaista olisi hyvä vapaaehtoistoiminta tai -keskus. Tutkimustulosten perusteella pohdin, että vapaaehtoistoimintaan liittyvät käsitykset vaikuttavat pohjautuvan paljon mielikuviin, esimerkiksi, että vapaaehtoistoiminta tuo säästöjä yhteiskunnalle tai ylipäättään vapaaehtoistoiminnan yhteiskunnallisen merkityksen korostaminen. Vapaaehtoistoiminnasta ei ole tehty käsitykseni mukaan Suomessa kansallisia arviointitutkimuksia, jossa olisi selvitetty em. asioita tai vapaaehtoistoiminnan vaikuttavuutta. En halua uskoa, että tähän olisi ollut syyinä se, että vapaaehtoistoimintaa ei arvosteta riittävästi tai sen merkitystä ei haluta nähdä. Toisaalta tutkimuksen tulisi olla kaiketi valtion, esimerkiksi sosiaali- ja terveysministeriön rahoittamaa, koska muualta tutkimusrahoitusta voisi olla vaikea saada. Tai ehkä yksinkertaisesti ilmiön tutkiminen on koettu liian laaja-alaiseksi ja haastavaksi. Suomeen on perustettu jo erilaisia vapaaehtoistoiminnan keskuksia, joten edellä mainittujen jatkotutkimusideoiden lisäksi olisi mielenkiintoista tutkia Suomessa toimivia vapaaehtoiskeskuksia ja niiden tehtäviä. Vapaaehtoistoiminnan parista löytyy vielä paljon tutkittavaa, joten kaikkia jatkotutkimusaiheita voi tässä luetella.

Lopuksi haluan kiittää yhteistyökumppaniani Oulun seudun Settlementtiä ja VA-RES-hanketta sekä ohjaavaa opettajaani Sirkka-Liisa Halmetta erityisesti kärsivällisyydestä. Haluan lisäksi kiittää puolisoani, joka on tukenut ja kannustanut minua eteenpäin koko opinnäytetyöprosessini ajan sekä poikiani, jotka myös ovat jaksaneet luoda uskoa, että kyllä se siitä....

LÄHTEET

- Building on Success. Strategy for Volunteering Infrastructure in England 2004–2014. First annual report. September 2005. England Volunteering Development Council. Luettu 27.10.2011
http://www.volunteering.org.uk/NR/rdonlyres/D53EC04C-36F7-48B4-A9DE-5C722AC095A0/0/EVDC_1st_year_report.pdf
- Cees van den Bos. 2008. Using volunteer centres to build civil society. ESM Erasmus University Department of Business – Society Management. Hakupäivä 22.10.2011 http://www.kansalaisareena.fi/using_VCs_to_build_final.pdf
- Eskola, A. & Kurki, L. (toim.). 2001. Vapaaehtoistyö auttamisena ja oppimisena. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Eskola, J. & Suoranta, J. 1998. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Osuuskunta Vastapaino.
- Euroopan talous- ja sosiaalikomitean lausunto 2006/C 325/13. Euroopan talous- ja sosiaalikomitean lausunto aiheesta ”Vapaaehtoistoiminta, sen rooli ja vaikutukset eurooppalaisessa yhteiskunnassa”. Euroopan unionin virallinen lehti C 325. 49 vuosikerta. 31.12.2006. [nettilehti] Tulostettu 14.1.2009
<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2006:325:0046:0052:FI:PDF>
- Eurooppalainen vapaaehtoistyön manifesti 2006. European Volunteer Centre. Hakupäivä 25.11.2008. http://www.cev.be/data/File/CEVManifesto_FI.pdf
- Forss, P. & Vatula-Pimiä, M-L. 2007. Sosiaalinen turva ja hyvinvointi. Helsinki: Edita.
- Harju, A. 2003. Yhteisellä asialla: Kansalaistoiminta ja sen haasteet. Vantaa: Kansanvalistusseura.
- Harju, A. (toim.) 2007. Kansalaistoimintaan kätkeyty aarre. Espoo: Sivistysliitto Kansalaisfoorumi SKAF ry.
- Harju, A. 2010 Puheenvuoro kansalaisyhteiskunnan tulevaisuudesta. Sivistysliitto Kansalaisfoorumi SKAF ry.

- Harju, U-M., Niemelä, P., Ripatti, J., Siivonen, T. & Särkelä, R. 2001. Vapaaehtoistoiminta seurakunnassa ja järjestöissä. Helsinki: Edita.
- Heikkala, J. 2007. Demokratia ja oppinen. Teoksessa Harju, A. (toim.) 2007. Kansalaistoimintaan kätketty aarre. Espoo: Sivistysliitto Kansalaisfoorumi SKAF ry.
- Helminen, R. & Sormunen, T. 2004. Vapaaehtoistyö ammattilaisen silmin – ensikodin työntekijöiden näkökulma. Diakonia-ammattikorkeakoulu. Helsingin yksikkö. Diakoninen sosiaali- ja terveys- ja kasvatustieteiden koulutusohjelma. Sosionomi. Opinnäytetyö. Tulostettu 11.11.2008.
http://kirjastot.diak.fi/files/diak_lib/Helsinki2004/Sormunen&Helminen2004.pdf.
- Hinkka, T., Koivisto, J. & Haverinen, R. 2006. Kartoittava kirjallisuuskatsaus sosiaalisen tuen kuntoutuksen työmuodoista ja niiden vaikutuksista. Helsinki: Stakes. Stakesin raportteja 12/2006. Tulostettu 4.11.2008
<http://www.stakes.fi/verkkojulkaisut/raportit/R12-2006-VERKKO.pdf>.
- Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2004. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Yliopistopaino.
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2007. Tutki ja kirjoita. 13. osin uud.p. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2010. Tutki ja kirjoita. 15. uud.p. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Hyypä, M. T. 2002. Elinvoimaa yhteisöstä: sosiaalinen pääoma ja terveys. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Kaddoura, Aiman & Laine, Pia 2005. Pohjolan epäitsekäs kansa. Luettu 16.6.2011. http://www.kepa.fi/kumppani/arkisto/2006_5/5002
- Kallanranta, T. & Repo, M. 1995. Terveystieteiden koulutusohjelman käytäntöjä. Teoksessa Suikkanen, A., Härkäpää, K., Järvikoski, A., Kallanranta, T., Piirainen, K., Repo, M. & Wikström, J. Kuntoutuksen ulottuvuudet. Juva: WSOY.
- Kananen, Jorma. 2008. Kvali. Kvalitatiivisen tutkimuksen teoria ja käytänteet. Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisuja –sarja.
- Kananoja, A., Lähtinen, M., Marjamäki, P., Laiho, K., Sarvimäki, P., Karjalainen, P. & Seppänen, M. 2007. Sosiaalityön käsikirja. Helsinki: Tietosanoma.

- Kansalaisjärjestötoiminnan strategia 2003. Järjestöt sosiaali- ja terveystieteiden toimijoina. Sosiaali- ja terveysministeriö. Sosiaali- ja terveysministeriön monisteita 2003:4. Tulostettu 15.1.2009
http://pre20031103.stm.fi/suomi/hao/julkaisut/kansalais/kansa_strategia.pdf.
- King, Laura. 2011. Vapaaehtoistyö osaksi suomalaista sosiaalityötä. *Sosiaalitie-*to 7 – 8/2011.
- Kittilä, R. 2008. Sosiaali- ja terveysjärjestöt. Teoksessa Rissanen, P., Kallanran-
 ta, T. & Suikkanen, A. (toim.) *Kuntoutus*. 2. p. Helsinki: Duodecim.
- Koski, L. 2011. Teksteistä teemoiksi – dialoginen tematisointi. Teoksessa Puu-
 sa, T. & Juuti, P. (toim.) 2011. *Menetelmäviidakon raivaajat. Perusteita laa-*dullisen tutkimuslähestymistavan valintaan. Johtamistaidon Opisto.
- Koskiahho, B. 2001. Sosiaalipolitiikka ja vapaaehtoistyö. Teoksessa Eskola, A. &
 Kurki, L. (toim.) *Vapaaehtoistyö auttamisena ja oppisena*. Tampere: Vasta-
 paino.
- Kuntoutusohjausnimikkeistö 2003. Suomen Kuntaliitto & Suomen kuntoutusoh-
 jaajien yhdistys ry. Saatavilla www-muodossa
<http://www.suomenkuntoutusohjaajienyhdistys.fi/nimik.shtml>
- Kuorilehto, P. & Kivioja, E-L. 2000. Keuhkovammayhdistys sosiaalisen tuen an-
 tajana hengityssairaille: -kyselytutkimus Oulaisten Seudun Keuhkovam-
 mayhdistyksen jäsenille. Oulun seudun ammattikorkeakoulu. Hoitotyön kou-
 lutusohjelma, Oulainen. Opinnäytetyö.
- Kylmä, J. & Juvakka, T. 2007. Laadullinen terveystutkimus. Helsinki: Edita.
- Laimio, Anne. 2010. Työnohjaus osana laadukkaan vapaaehtoistoiminnan jär-
 jestämistä. Jyväskylän yliopiston täydennyskoulutuskeskus. Työnohjaaja-
 koulutus. Lopputyö. Hakupäivä 5.11.2011.
http://www.kansalaisareena.fi/AnneLaimio_tyonohjaus.pdf
- Laine, T. 2010. Miten kokemusta voidaan tutkia? Fenomenologinen näkökulma.
 Teoksessa Aaltola, J. & Valli, R. (toim.) *Ikkunoita tutkimusmetodeihin II. Nä-*kö-
 kökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja ana-
 lyysimenetelmiin. Jyväskylä: PS-Kustannus.
- Matthies, A-L. 1994. Epävirallisen sektorin ja hyvinvointivaltion suhteiden tar-
 kastelua. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. *Jyväskylä Studies in Education,*
Psychology and Social Research 110. Väitöskirja.

- Möttönen, S. & Niemelä, J. 2005. Kunta ja kolmas sektori. Yhteistyön uudet muodot. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Nylund, M. & Yeung, A. B. (toim.) 2005. VAPAAEHTOISTOIMINTA. Anti, arvot ja osallisuus. Tampere: Vastapaino.
- Ohvo, Mira. 2011. Vapaaehtoistyön kurssi on hiomaton timantti. Järvenpään Lukion, Järvenpään seurakunnan ja Diakonia-ammattikorkeakoulun yhteistyössä toteuttama vapaaehtoistyön kurssi lukioikäisille nuorille. Diakonia-ammattikorkeakoulu. Diak Etelä, Järvenpää. Sosiaalialan koulutusohjelma. Kristillisen lapsi- ja nuorisotyön suuntautumisvaihtoehto. Sosionomi (AMK) + kirkon nuorisotyöohjaajan virkakelpoisuus. Opinnäytetyö. Hakupäivä 6.11.2011. http://www.kansalaisareena.fi/Ohvo_Mira.pdf
- Paunonen, M. & Vehviläinen-Julkunen, K. 2006. Hoitotieteen tutkimusmetodiikka. 1 – 4. p. Porvoo: WSOY.
- Pessi, A. B. 2008. Suomalaiset auttajina ja luottamus avun lähteisiin: RAY:n juhlavuoden kansalaiskyselyjen tulokset. RAY:n avustustoiminnan raportteja 19. Helsinki. Raha-automaattiyhdistys. Tulostettu 5.1.2009. https://www.ray.fi/sites/default/files/emmi_mediabank/RAY_raportti_19.pdf
- Puusa, A. & Juuti, P. (toim.) 2011. Menetelmäviidakon raivaajat. Perusteita laadullisen tutkimuslähestymistavan valintaan. Johtamistaidon Opisto.
- Pääministeri Jyrki Kataisen hallituksen ohjelma. 2011. Luettu 27.8.2011. <http://www.vn.fi/hallitus/hallitusohjelma/fi.jsp>
- Risikko, P. 2011. Kolumni: Vapaaehtoistoiminnan vuosi. Forum24-lehti. 10.11.2011.
- Ruohonen, Marita 2003. Järjestöt vapaaehtoistoiminnan areenoina ja mahdollistajina. Teoksessa Niemelä, J. & Dufva, V. (toim.) Hyvinvoinnin arjen asiantuntijat. Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskus. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Rönneberg, Leif 1999. Eriytynyt ja moniulotteinen kolmas sektori. Teoksessa Hokkanen, L. & Kinnunen, P. ja Siisiäinen, M. (toim.) Haastava kolmas sektori. Pohdintoja tutkimuksen ja toiminnan moninaisuudesta. Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto ry.
- Seurakuntatoiminnan turvallisuusohjeet 2007. Suomen ev.-lut. kirkon keskuhallinto. Sarja C 2007:6. Hakupäivä 6.11.2011.

[http://apostoli6.evl.fi/julkaisut.nsf/0/BFCB97FD6F25EB64C22573D200526225/\\$file/2007%206.pdf](http://apostoli6.evl.fi/julkaisut.nsf/0/BFCB97FD6F25EB64C22573D200526225/$file/2007%206.pdf)

Sosiaali- ja terveysturvan strategia 2015.- kohti sosiaalisesti kestävä ja ta-
loudellisesti elinvoimaista yhteiskuntaa. Sosiaali- ja terveysministeriö. Ha-
kupäivä 16.1.2009

<http://www.stm.fi/Resource.phx/publishing/store/2006/06/hm1157622687947/passthru.pdf>.

Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto 1996. Tukea toimintaa ja ystävyyttä. Va-
paaehtoistoiminnan peruskurssi. Kouluttajakansio. Helsinki: Sosiaaliturvan
keskusliitto.

Sovala, Anni 1990. Toimimme yhdessä: käynnistämme vapaaehtoistoimintaa.
Helsinki: Sosiaaliturvan keskusliitto, Vanhus- ja lähimmäispalvelun liitto.

Suomen virallinen tilasto (SVT). Ajankäyttötutkimus. Osallistuminen ja vapaaeh-
toistyö 2009. Helsinki: Tilastokeskus. Hakupäivä 5.11.2011

http://www.stat.fi/til/akay/2009/04/akay_2009_04_2011-09-16_fi.pdf

Särkelä, R. 2001. Oman alueen kehittäminen kannattaa. Akkuna-lehti 11/2001.
Tulostettu 6.1.2009 <http://kansalaistalo.jns.fi/akkuna/oman.htm>.

Tenkanen, Tuomas. 2006. Ennakointialogien käyttö päihdestrategiatyössä.
Helsinki: STAKES. Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus.
Stakesin työpapereita 27/2006. Hakupäivä 2.3.2009.

<http://www.stakes.fi/verkkojulkaisut/tyopaperit/T27-2006-VERKKO.pdf>

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Ennakointialogit eli selkeyttävät verkostopa-
laverit. 7.1.2009. Tulevaisuuden muistelu –asiakaspalaveri. Saatavilla www-
muodossa http://info.stakes.fi/NR/rdonlyres/1648072C-77ED-4D4B-90BF-08C8DB98C0B6/0/Tulevaisuuden_muistelu.pdf

Tulikallio, T. & Malinen, H. Vapaaehtoistoiminta. Hyvin organisoituna valtava
voimavara. Esimerkkejä vapaaehtoistoiminnasta Helsingin kaupungin pal-
velukeskuksissa. Tulostettu 28.5.2011.
http://www.kansalaisareena.fi/Vapaaehtoistoiminta_aukeamittain121009.pdf

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. 5. uud.
p. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Vilka, H. 2005. Tutki ja kehitä. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Vuorinen, M., Särkelä, R., Peltosalmi, J. & Eronen, A. 2007. Järjestöbarometri
2007. Helsinki. Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto ry.

Yeung, A. B. 2002. Vapaaehtoistoiminta osana kansalaisyhteiskuntaa – Ihanteita vai todellisuutta? Helsinki: Sosiaali- ja terveystieteiden yhdistys YTY ry.

HAASTATTELURUNKO

1. Haastateltavien taustatiedot

- ammatillinen koulutus
- vapaaehtoismintaan liittyvä koulutus
- työkokemus organisaatiossa/yleensä vapaaehtoisminnasta
- vapaaehtoismintaan liittyvät työtehtävät

2. Vapaaehtoisminta

- käsityksiä vapaaehtoisminnasta
- vapaaehtoisminnan edellytykset
- vapaaehtoisminnan merkitys
- vapaaehtoisminta kyseisessä organisaatiossa/yhteisössä
- vapaaehtoismijat ja heidän tehtävät

3. Kehittäminen

- hyvä vapaaehtoisminta
- vapaaehtoisminnan kehittäminen Oulussa ja Oulun seudulla
- haasteet/mahdollisuudet
- vapaaehtoisminnan tulevaisuus